ZÁPISNÍK SLOVENSKÉHO JAZYKOVEDCA
ROČNÍK 10 - 1991 - ČÍSLO 3 a 4

Obsah

Tézy prednášok

MARKOWSKI, A.: Kierunki we współczesnej polskiej semantyce leksykalnej (streszczenie referatu) . . . 1
ČERMÁK, F.: Desatero slovníkářovo . . . 2
SOKOLOVÁ, M.: Didaktický pohľad na morfematickú analýzu . . . 3
BOSÁK, J.: Stratifikácia slovenčiny (z hľadiska hovorenosti) . . . 5
MAJTÁN, M.: Genéza slovenčiny vo svetle vlastných mien . . . 6
MLACEK, J.: K interferencii vo frazeológii vojvodinských Slovákov . . . 8
OSIPOVA, M.: Информация о работе над "Карпатским ареально-этимологическим словарем (КАЭС): Ин-т славяноведения и балканистики АН СССР . . . 9
ZIMMERMANN, J.: Matematické modelovanie zvukovej štruktúry reči . . 10
KOČIŠ, F.: Nezhodný prívlastok vyjadrený vlastným menom vo funkcii podmetu a jeho zhoda s prísudkom . . . 12
RUŠČÁK, F.: Projekcia mena literárnej postavy (apelatívum - proprium - literárna postava) . . . 13
ALTMANN, G.: Veda a jazykoveda . . . 14
KÖHLER, R.: Grundlagen der synergetischen Linguistik . . . 16
HORECKÝ, J.: Česko-slovenská diglosná komunikácia . . . 17
KRUPA, V.: Ikonické akustické prvky v slovnej zásobe . . . 18
BOSÁK, J.: Štylistika slovníka . . . 18
GELETOVÁ, Ľ.: Pravopisné zmeny podľa nových Pravidiel slovenského pravopisu . . . 20
KOŘENSKÝ, J.: Současný stav a perspektivy bádání o řeči a jazyce . . . 20
JERKOVIĆ, J.: Srpskohrvatski književni jezik - jezički procesi i standardizacija . . . 22
BOSÁK, J.: Súčasné názory na vznik a vývin slovenčiny . . . 24

4. celoslovenské stretnutie jazykovedcov, Modra-Piesok 1.-2. X. 1991
Súčasná slovensko-inojazyčná lexikografia. M. NÁBĚLKOVÁ . . . 26
HORECKÝ, J.: Pokus o typológiu slovníkov . . . 27
SEKANINOVÁ, E.: Ekvivalenčné typy lexém v dvojjazyčnej lexikografii . . 27
JAROŠOVÁ, A.: Typológia ekvivalentov a štruktúra hesla v dvojjazyčnom slovníku . . . 29
PANČÍKOVÁ, M.: Informácia o poľsko-slovenskom slovníku . . . 30
LADEVIĆ, M.: O Srbochorvátsko-slovenskom a slovensko-srbochorvátskom slovníku z druhej strany . . . 31
HORÁK, E.: Srbochorvátsko-slovenský a slovensko-srbochorvátsky slovník 32
ĎURČO, P.: Frazeológia v dvojjazyčnom slovníku . . . 33
ŠIKRA, J.: Súčasná britská lexikografia . . . 35

Správa o činnosti Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV za rok 1991 37
Zoznam prednášok SJS v r. 1991. M. NÁBĚLKOVÁ . . . 38

Oznamy

Informácia o 5. celoslovenskom stretnutí jazykovedcov . . . 41
Informácia o kolokviu Výskum slovenskej hydronymie . . . 41
Informácia o II. kolokviu mladých jazykovedcov . . . 41
Konferencia O vývine spisovnej slovenčiny . . . 41
Informácia o vyjdení Encyklopédie jazykovedy . . . 42

Tézy prednášok

Kierunki we współczesnej polskiej semantyce leksykalnej (streszczenie referatu)

W referacie omówiono kierunki prac badawczych z zakresu semantyki leksykalnej w Polsce w ciągu ostatnich 15-20 lat. W tym okresie przeważają prace o charakterze synchronicznym, są jednakże także kontynuowane badania diachroniczne i gwaroznawcze. Badacze przyjmują w większości dwa założenia teoretyczne: 1. słownictwo tworzy system bądź twór systemoidalny w języku i należy znaleźć metody analizy takie, by móc ten twór opisać. 2. Znaczenie wyrazu nie jest niepodzielne, da się w nim wydzielić składowe części semantyczne. Wielu badaczy rozszerza także zakres wiedzy uwzględnianej w dociekaniach semantycznych na tzw. wiedzę potoczną, opartą na naiwno-zdroworozsądkowym oglądzie świata.

Dużo miejsca poświęca się na ustalenie kryteriów wyodrębnienia i definiowanie podstawowej jednostki leksykalnej, na dalszy plan zeszły natomiast rozważania nad istotą i statusem gnoseologicznym pojęcia 'znaczenie'.

Obecnie w Polsce można wyróżnić 4 zasadnicze typy badań semantyczno-leksykalnych:

1. te, które kontynuują zakres pracy badań dawniejszych. Chodzi tu głównie o badania oparte na założeniach teoretycznych wypracowanych przez W. Doroszewskiego. W ten sposób są opracowywane zagadnienia historyczno-językowe oraz badania na materiale gwarowym. Pewną syntezę opartą na tej metodzie stanowi monografia D. Buttler "Rozwój semantyczny wyrazów polskich".
2. te, które opierają się na założeniach strukturalizmu. Chodzi tu głównie o prace wyzyskujące teorie pól językowych. Opisano już słownictwo z kilku takich pól (nazwy człowieka ze względu na wiek i płeć, nazwy zwierząt i ptaków, przymiotniki związane z radością), rekonstruuje się także siatkę pól semantycznych całego języka. Charakterystyczne są tu prace takich badaczy, jak D. Buttler, W. Miodunka, R. Tokarski, J. Maćkiewicz, A. Markowski.
3. te, które wyzyskują osiągnięcia semantyki generatywnej. Są to głównie badania związane ze słownikiem generatywnym czasowników (K. Polański). Po to, by pokazać możliwą łączliwość wyrazu dokonuje się jego charakterystyki semantycznej za pomocą wiązki cech często ujętych w opozycje binarne (np. ± HUMAN, ± ADULT itd.). Do tego nurtu można też zaliczyć prace wyzyskujące założenia składni predykatowo-argumentowej.
4. te, które wychodząc z założenia strukturalizmu i generatywizmu stosują metody semantyki składnikowej do opisu poszczególnych grup wyrazów i konstrukcji modelu języka semantycznego. Najcharakterystyczniejsza jest tu teoria lingua mentalis A. Wierzbickiej, w tym kierunku idą też prace

A. Bogusławskiego i M. Grochowskiego, a także prace grupy badaczy warszawskich (J. Puzynina, R. Grzegorczykowa, J. Sambor i inni). Analizy dokonywane metodami semantyki składnikowej prowadzą do eksplikacji semantycznych wyrazów ujętych w kontekstach wyrażeniowych, mają też doprowadzić do zbudowania adekwatnego języka semantycznego, służącego opisowi języka naturalnego.

Ostatnio rozwijają się też liczne prace stojące na pograniczu semantyki i pragmatyki. Należy tu wymienić rozważania nad ramą modalną wyrazów i wyrażeń oraz badania nad konotacją semantyczną (m. in. J. Bartmiński, R. Tokarski, J. Puzynina, R. Grzegorczykowa). Interesujące są też prace nad słownikiem etnolingwistycznym (J. Bartmiński), w którym wyzyskuje się swoistą metodę definiowania wyrazów, tzw. definicje stereotypów językowych oraz związaną z nimi semantykę kognitywną.

Na pograniczu semantyki i pragmatyki są też badania performatywów i aktów mowy, a także prace psycho- i socjolingwistyczne.

Doc. Dr. hab. Andrzej Markowski
(7. V. 1991 - Bratislava)

Doc. Dr. hab. Andrzej Markowski je riaditeľom Instytutu języka polskiego filologii polskiej i słowianskiej UW Warszawa. Zaoberá sa lexikológiou (lexikálna sémantika, paradigmatické vzťahy v lexike), pracuje v oblasti jazykovej kultúry.

Výberová bibliografia:

Antonimy przymiotnikowe we współczesnej polszczyznie na tle innych typów przeciwstawień leksykalnych. Wrocław, Ossolineum 1986. 96 s.
Z polszczyzną za pan brat. (Spoluautor A. Cegieła.) Warszawa, Iskry 1982. 260 s.
Zasada identyfikacji wyrazów jako metoda opisu słownictwa wspólnego współczesnej polszczyzny. Przegląd Humanistyczny, 1989, z. 5, s. 68-87.

Desatero slovníkářovo

(1) Slovník cílového jazyka má dělat kvalifikovaný rodilý mluvčí. Je to člověk mnoha řemesel, a to nejen jazykových.
(2) Žádný slovník není úplný, jde vždy o ekonomický výběr. Ten však nesmí být ledajaký.
(3) Slovník má být na jiných zdrojích informace nezávislý, i když se implicite a jako předchozí znalost obvykle předpokládají.
(4) Nevyložitelnost hesla neexistuje, existuje jen omezená znalost a dovednost slovníkáře: problémy se neházejí pod stůl, ale řeší dobrým příkladem a okomentovaným kontextem, když je nelze analogicky jako význam a pravidlo zobecnit.

(5) Žádný slovník není bez chyb, protože slovník je umění možného. Jde o to, míru chyb ověřitelně minimalizovat.
(6) Heslem není slovo, ale funkčně pojatý lexém s celým aparátem a množstvím vztahů.
(7) Výklad hesla je především sémanticko-funkční, založený na aproximativní ekvivalenci úzu i systémové příslušnosti toho, co se vykládá, s tím, co se o tom uvádí. Co se z úzu, zvl. evaluatívně-pragmatického do výkladu nevejde, je třeba vyjádřit jinak.
(8) Heslo a jeho informace má vyhovět potřebě zamýšleného uživatele a povaze sledovaného jazyka, a proto může být mj. svou povahou jak nadslovní, tak podslovní. Leží v jedinečném průsečníku relevantních vztahů paradigmatických a syntagmatických, a ten je třeba jasně ozřejmit. Snad největší chybou je pak to, má-li heslo definici, která se hodí snadno i na spoustu hesel dalších.
(9) Slovník je přítel, a ne učeně odpudivý povýšenec či podvodník: přes velkou sumu vloženého umu a znalostí musí vycházet vstříc, a ne mást či jen rozmarně napovídat, nakusovat.
(10) Lepší jeden slovník než deset gramatik, je-li dobře udělán. Gramatika musí stavět na něm, a ne si ho přizpůsobovat k svému obrazu.

PhDr. František Čermák, DrSc.
(16. V. 1991 - Bratislava)

Didaktický pohľad na morfematickú analýzu

1. Pedagogickej praxi vyhovuje taký postup pri morfematickej analýze, pomocou ktorého by sa dali čo najspoľahlivejšie analyzovať všetky gramatické tvary všetkých lexikálnych jednotiek daného textu. Z existujúcich prác o morfematickej stavbe slova v slovenčine vyhovuje uvedeným požiadavkám pedagogickej praxe pre prístupné vysvetlenie teoretických východísk, názornosť a bohaté materiálové doklady hlavne koncepcia J. Horeckého. V uvedenej koncepcii sú však niektoré protirečenia, ktoré by bolo možné zmierniť dôslednejším poukazovaním na význam, resp. funkciu vydelených segmentov.

1.1. Prefixálne a postfixálne segmenty v neurčitých zámenách (*da-č-o, č-o-koľvek*), ktoré sa u J. Horeckého hodnotia ako modifikačné morfémy, majú slovotvorný význam, preto viac vyhovujú definícii derivačných morfém. Modifikáciu na úrovni slovotvorby vidíme aj pri tvorení deminutív, feminatív, resp. augmentatív. Pri postfixe *-že* však už ide o modifikáciu na úrovni slovného druhu (*kt-o-že*) a o lexikálny význam.

1.2. Po prehodnotení predchádzajúcich morfém budeme za modifikačné morfémy pokladať len tie, ktoré majú lexikálno-gramatický význam a pri ktorých je modifikácia na úrovni lexikálno-gramatickej kategórie. Modifikačné morfémy identifikujeme pri komparatíve a superlatíve kategórie

stupňovania (*nov-š-í, naj-nov-š-í*). Pri kategórii vidu sú to segmenty, ktorými sa rozlišujú čisto vidové dvojice, a to nielen sufixálne modifikačné morfémy (*kup-ov-a=ť*), ale aj prefixálne morfémy (*na-pís-a=ť*). Čisto vidové dvojice musia mať ten istý lexikálny význam a tú istú intenčnú (prípadne väzobnú) štruktúru. Nemožnosťou tvoriť sekundárne imperfektíva sa dajú odlíšiť aj prefixy, ktoré majú lexikálno-gramatický význam (*u-rob-i=ť*), od prefixov, ktoré majú slovotvorný význam (*u-zn-a=ť*) a ktoré sekundárne imperfektíva tvoria (*u-zn-áv-a=ť*). K lexikálno-gramatickým kategóriám pričleňujeme aj lexikálno-syntaktickú kategóriu negácie a prefix *ne-* hodnotíme ako modifikačnú morfému (*ne-čak-á=m*).

1.3. V rámci derivačných morfém vyčleňujeme podskupinu slovnodruhových morfém, ktoré ako súbor všetkých gramatických submorfém majú slovotvorný význam (*páv-í*), resp. slovotvorný význam môžu nadobudnúť aj gramatické submorfémy (*kríž-om*). Ako slovnodruhové morfémy hodnotíme aj segmenty *-o, -y, -e* pri vlastnostných príslovkách.

1.4. Aj v skupine segmentov s funkciou, ktoré sa u J. Horeckého nazývajú interfigovanými morfami (morfémami), osobitne vydeľujeme segmenty s fonologickou funkciou (*vol-a-j=ú*) od segmentov s rozširujúcou funkciou (*Prešov-č=an*), ktoré majú spravidla tesnejší vzťah k rozširovanej jadrovej morféme.

2. Pri morfematickej analýze sa postupuje od segmentácie na základe porovnávania slovných tvarov v rámci gramatických alebo slovotvorných paradigiem k identifikácii vydelených segmentov podľa významu a funkcie, ktoré tieto segmenty majú.

2.1. Gramatické tvary členíme až po minimálne segmenty. Graficky odlišne označujeme jednoznačné a nejednoznačné (potenciálne alebo reziduálne) hranice, ale aj tesnejší vzťah medzi segmentom a jadrovou morfémou (*rob-í=m, diev-č-a'=a, drev-en-ej=š-í, akc=i-a, kol=es-o, uč-i=teľ*).

2.2. Po vyznačení hraníc identifikujeme segmenty podľa významu alebo funkcie. Nositeľom lexikálneho významu je lexikálna (koreňová) morféma, slovotvorného významu derivačná (aj slovnodruhová) morféma, nositeľom lexikálno-gramatického významu je modifikačná morféma a nositeľom gramatického významu gramatická morféma. V slovných tvaroch, v ktorých sa popri sebe nachádzajú viaceré gramatické morfémy, je praktické rozlíšiť podskupiny formových, kongruenčných a relačných gramatických morfém. V rámci segmentov s funkciou sa vyčleňuje skupina spájacích (konektívnych), interfigovaných, tematických a rozširujúcich (kompletizujúcich) segmentov.

2.3. Až po takejto významovej klasifikácii segmentov nasleduje ich ďalšia charakteristika podľa postavenia v gramatickom tvare (prefixálne, sufixálne, rozštiepené, rozložené, samostatné, viazané, finálové segmenty) a podľa formálnych znakov (nemenné, variantné, supletívne, homofonické, nulové segmenty).

3. Problémy pri segmentácii vyplývajú z napätia medzi synchróniou a diachróniou. Nejednoznačnosť pri segmentácii navrhujeme riešiť uprednostnením synchrónnych hraníc (*za-mk-n-ú=ť, nes-e=n-ý*) pred diachrónnymi

hranicami (*za-mk-nú-ť, pros-en-ý*). Nejednoznačnosť pri identifikácii sa dá podstatne zmierniť dôslednou aplikáciou základných definícií segmentov, vychádzajúcich z jednoty formy a významu.

PhDr. Miloslava Sokolová, CSc.
(16. V. 1991 - Prešov)

Stratifikácia slovenčiny (z hľadiska hovorenosti)

Optimistický predpoklad o jednote jazyka je založený na tom, že sa uvažuje predovšetkým s písaným jazykom, s písanou podobou jazyka, a to nielen pri diachronickom pohľade (v rámci dejín slovenčiny napr. E. Pauliny), ale aj pri synchronickom. V súčasnosti sú však najfrekventovanejším spôsobom používania aj spisovného jazyka a jedným z určujúcich faktorov synchrónnej dynamiky hovorené (ústne) prejavy. Hovorená reč, ktorá tvorí jadro súčasnej komunikácie, svojím charakterom (nepripravenosťou, spontánnosťou, situačnosťou a ďalšími znakmi) významne ovplyvňuje stabilitu jazykového systému, najmä zvukovú rovinu a syntaktickú rovinu.

Ešte v 60. rokoch niektorí jazykovedci (napr. J. Štolc) pokladali za "hovorový útvar" slovenské nárečia; väčšina lingvistov sa prikláňala k tomu, že v ústnych prejavoch pri každodennom jazykovom styku v pracovnom, priateľskom a rodinnom prostredí aktívni používatelia spisovného jazyka používajú hovorový štýl (Š. Peciar, J. Mistrík a i.). Pokúsili sme sa už ukázať, že hovorový štýl nemôže spĺňať funkciu "súkromného styku", skôr naopak, spĺňa ju v malej miere (hovorový štýl sa tu neadekvátne stotožňuje s hovorenou podobou spisovnej slovenčiny); vydelenie hovorového štýlu je skôr otázkou "klasifikačného rámca". Hovorový štýl spĺňa základné kritériá na vymedzenie ostatných štýlov (pripravenosť, vypracovanosť atď.) vlastne iba v reči postáv v umeleckom diele.

Odrazom reálnej jazykovej situácie bolo vyčlenenie tzv. štandardnej formy v stratifikácii slovenčiny J. Horeckého v 70. rokoch, ktorá bola podrobená kritike (F. Kočiš) najmä zato, že ju J. Horecký vyčlenil ako formu s oslabenou spisovnosťou, s tolerantnejšou normou.

Ako čoraz zreteľnejšie ukazuje jazyková prax, bežne sa vyskytujú komunikáty trojakého druhu: s prevahou spisovných prvkov, s prevahou nárečových prvkov a zmiešané (v rozličnom stupni). Nepripravené spontánne prejavy pri ústnej komunikácii v bežnej dorozumievacej sfére, teda pri neoficiálnom alebo polooficiálnom vzťahu medzi hovoriacimi, sú skôr komunikátmi posledného typu (zmiešané). Chceme zdôrazniť, že tu nejde o "neovládanie spisovného jazyka", ale o podstatu komunikácie prirodzeným jazykom, o využívanie jednotlivých foriem (útvarov) a ich prvkov v závislosti od sociálnej funkcie komunikácie. Práve v týchto oblastiach komunikácie kultivovaní nositelia slovenčiny (vysokoškolsky a stredoškolsky vzdelaní) používajú hovorovú slovenčinu.

Hovorová slovenčina nie je forma (útvar, varieta, podsystém a pod.) "s oslabenou spisovnosťou", ale forma založená predovšetkým na využívaní variantných prostriedkov. V zvukovej rovine prevažuje neutrálny štýl (prípustné zjednodušovanie výslovnosti), syntaktickú rovinu charakterizuje zjednodušená štruktúra vety, voľnejší slovosled, eliptické vetné konštrukcie, vyjadrovanie aktuálneho vetného členenia intonáciou a pod. V lexikálnej rovine sa bežne používajú neologizmy (utvorené podľa štruktúrnych modelov), univerbizované pomenovania, profesionalizmy, publicizmy, expresívne slová a pod., ktoré ešte nemusia byť zachytené v príručkách; v morfologickej rovine sa dáva prednosť variantom vznikajúcim pod vplyvom hovoreného jazyka, prípadne aj v dôsledku jazykových kontaktov.

Hovorená (ústna) podoba jazyka je historicky najstaršou a v súčasnosti prevažujúcou formou komunikácie. Nové komunikačné situácie prinášajú so sebou aj zmenu komunikačných vzťahov, ktoré v jazykovom systéme ovplyvňujú vzťahy medzi jeho jednotlivými útvarmi (formami), stierajú ostré hranice medzi nimi. Variantné jazykové prostriedky nenarúšajú stabilitu jazyka, sociolingvistické výskumy potvrdzujú systémovosť jazyka, hoci ťažšie odkrývanú vo veľkom počte variantov.

Hovorová slovenčina je novým stupňom rozšírenia polyfunkčnosti spisovného jazyka. Jednotu jazyka treba dnes vidieť diferencovanejšie, relativizovane k jednotlivým typom a podtypom komunikácie.

PhDr. Ján Bosák, CSc.
(13. VI. 1991 - Prešov)

Genéza slovenčiny vo svetle vlastných mien

Vo vedeckých kruhoch, ale aj v širokej kultúrnej verejnosti u nás a v slavistickom svete vôbec by mala byť vari už dostatočne osvetlená problematika genézy slovenského etnika a samobytného slovenského jazyka ako jedného zo slovanských jazykov, ktorý má podobne ako všetky ostatné slovanské jazyky svoju predhistorickú bázu v praslovančine a od 10. storočia samostatný vývin v západoslovanskom jadre južného typu, tak ako jemu najbližší slovanský jazyk čeština.

Dnes už možno vybrať dostatočné množstvo preukazných dôkazov o kontinuitnom vývine slovenčiny ako národného jazyka Slovákov z praslovančiny. Dostatočne preukazné sú práve historické vlastné mená, pretože ako pomenovania jedinečných objektov (osôb, sídelných objektov, riek, vrchov a pod.) sa zafixovali už vo včasnostredovekej spoločnosti a predstavujú najstaršie doložené doklady o jazyku formujúceho sa slovenského etnika, a to aj napriek značným deformáciám podôb vlastných mien spôsobovaným ranostredovekými pisárskymi školami a maniermi vtedajších uhorských kráľovských i cirkevných kancelárií.

Dedičstvo praslovančiny, ak sa dá takto obrazne nazvať jazyková hodnota najstarších slovenských vlastných mien, možno teda sledovať na osobných menách predkresťanského typu, na osadných, vodných i terénnych názvoch, doložených v najstarších slovenských listinách. Jednotlivé triedy vlastných mien (antroponymia, ojkonymia, hydronymia a pod.) majú isté špecifické vlastnosti, vyplývajúce z nerovnakého charakteru objektov pomenúvania.

Kontinuitný vývin slovenského národného jazyka z praslovančiny možno sledovať v najstarších slovenských vlastných menách rozborom ich hláskovej, slovotvornej i lexikálno-sémantickej výstavby.

1. Osobné mená (antroponymia). Za najstaršie slovanské osobné mená doložené z nášho územia sa pokladajú mená slovienskych kniežat Rastislava, Pribinu a Svätopluka a slovenské, resp. západoslovanské mená z 9. stor. medzi menami Pribinových veľmožov a menami pútnikov z tzv. Cividalského evanjelia.

Novšie doklady slovenských osobných mien predkresťanského typu máme v listinách z 12.-13. stor., a to nielen ako mená osôb, ale aj v toponymii.

2. Osadné názvy (ojkonymia). Na celom slovenskom juhu a osobitne v južných častiach dnešného Slovenska boli v 9. a 10. storočí osadné názvy slovenské (slovanské), predkovia dnešných Slovákov na tomto území žili prinajmenšom niekoľko storočí pred príchodom starých Maďarov do Podunajskej kotliny. Svedčí o tom výrazne lexika, ktorá bola zdrojom pri tvorení starých slovenských osadných názvov z rozličných sfér výrobnej činnosti i z oblasti spoločenského a kultúrneho života, doložená v názvoch z 11., 12. a 13. storočia.

3. Vodné názvy (hydronymia). Diskusia o pôvode názvov väčších slovenských riek ešte prebieha. Po Vodopise starého Slovenska od V. Šmilauera (1932) a po sérii štúdií Š. Ondruša (1972-1986) istú syntézu predstavuje monografia B. Varsika (1990) Slovanské (slovenské) názvy riek na Slovensku a ich prevzatie Maďarmi v 10.-12. storočí, ktorá má vystihujúci podnadpis Príspevok k etnogenéze Slovákov. Lexikálne základy názvov veľkých riek sú na prvý pohľad nezreteľné, neslovanské, ale novšie výskumy a výklady potvrdzujú slovanskosť názvov Orava, Rimava, Ondava, Torysa a i., hoci B. Varsik predpokladá, že ich niekdajší slovanskí predkovia Slovákov prevzali od staršieho predslovanského obyvateľstva, na rozdiel od názvov menších tokov, ktoré sú zreteľne slovanského pôvodu.

Pohľad na genézu slovenskej hydronymie vychádzajúci z doteraz heuristicky spracovaného materiálu a z onomastickej i etymologickej literatúry ukazuje, že možno hovoriť o jej slovanskom charaktere, a to i napriek tomu, že

1. väčšie toky mali iste aj v predslovanskom období názvy;
2. z týchto predslovanských (keltských, kvádskych, rímskych) názvov sa niektoré mohli po príchode Slovanov do karpatskej oblasti prevziať, adaptovať a prispôsobiť praslovanskej slovnej zásobe a ďalej sa vyvíjať ako slovanské;

3. aj v ranom stredoveku bolo slovenské etnikum (slovanskí predkovia Slovákov, starí Slováci) v stálom (aj nerovnoprávnom) kontakte s neslovenskými a neslovanskými etnikami.

4. Tak ako osobné mená, osadné názvy a vodné názvy sú preukaznými svedectvami kontinuitného vývinu slovenského jazyka z praslovančiny, tak isto možno uviesť desiatky a stovky príkladov zo sféry terénnych názvov, a to i napriek tomu, že názvy vrchov a dolín sa v stredovekých listinách vyskytujú v menšom množstve ako osadné a vodné názvy a názvy menších geografických objektov, sú veľmi zriedkavé.

Historicko-porovnávací, najmä historicko-lexikologický porovnávací výskum slovenských historických vlastných mien, ale napr. aj súčasných terénnych názvov prináša zreteľné dôkazy na pravidelný (aj keď zložitými a nežičlivými historickými okolnosťami poznačený) vývin slovenského národného jazyka z praslovančiny v "rodine" slovanských, najmä najbližších západoslovanských jazykov. Rovnako ako z apelatívnej zložky aj z propriálnej časti slovnej zásoby možno predložiť stovky slov, dokladov z rozličných chronologických vrstiev na spoločné celoslovanské i západoslovanské javy, na staršie i novšie kontakty s južnoslovanskými a východoslovanskými jazykmi, na hranice areálov jednotlivých praslovanských javov na slovenskom jazykovom území, ale aj na špecificky slovenské javy, ktoré slovenčinu od najstarších čias predstavujú ako susedným slovanským jazykom rovnocenný, svojbytný jazyk, a to bez ohľadu na skutočnosť, že jeho spisovná, kodifikovaná podoba vznikla relatívne neskoršie.

PhDr. Milan Majtán, CSc.
(30. IX. 1991 - Nitra)

K interferencii vo frazeológii vojvodinských Slovákov

Viaceré základné vlastnosti frazeológie, ako napr. ustálenosť, idiomatickosť, prípadne aj ďalšie, chránia frazeológiu pred veľkým prenikaním inojazyčných prvkov do nej. Napriek tomu je interferencia v oblasti frazeológie javom, ktorý sa dosť všeobecne vyskytuje v takých podmienkach, keď je istý jazyk v stálejšom kontakte s iným jazykom.

Cieľom prednášky je rozbor interferenčných zásahov do frazeológie vojvodinských Slovákov zo strany najbežnejšieho jazyka tamojšieho prostredia, zo srbochorvátčiny. Materiálovo sa výskum aj prednáška opierajú o publikovanú zbierku staropazovskej nárečovej frazeológie od M. Filipa, ďalej o vlastné excerpcie z vojvodinskej slovenskej publicistiky a umeleckej tvorby, ako aj o informácie, ktoré sa získali osobným kontaktom so Slovákmi z takmer všetkých vojvodinských dedín a mestečiek, ktoré majú súvislejšie slovenské osídlenie.

Rozpätie interferenčných zásahov zo srbochorvátčiny do slovenčiny je na rovine frazeológie pomerne široké. Elementárnym prípadom sú jednotky, pri

ktorých si slovenská frazéma v jednom variante uchováva celkom slovenskú podobu, ale v druhom variante obsahuje aspoň jeden komponent zo srbochorvátčiny, napr.: *Mladosť - hlúposť; Mladosť - lúdosť*. Výraznejším druhom zásahu sú prípady, v ktorých (bez ohľadu na prípadnú variantnosť danej jednotky) je pevne ustálená jedna srbochorvátska lexikálna zložka: *Volí ho ako koza nôž; Čo malo svoj začiatok, musí mať aj svoj kraj* atď. Všetky presahy takýchto typov sú zväčša dôsledkom interferencií, ktoré sa uplatnili mimo frazeológie, na vlastnej lexikálnej rovine. Spomenutými variantnými aj pevne ustálenými srbochorvátskymi zložkami príslušných slovenských frazém sa stávajú najmä slová, ktoré sa uplatňujú v bežnej komunikácii aj vo voľných spojeniach.

Závažnejším interferenčným zásahom sú také frazémy vo vojvodinskej slovenčine, keď sa kalkuje srbochorvátska frazéma, pričom jej forma v slovenčine si ponecháva najviac jednu zložku z východiskového (srbochorvátskeho) jazyka, prípadne máva aj čisto slovenské zloženie. Napr.: *Nehľadaj vo vajci dlaku - Žije ako bubreg v oleji* a pod. V sledovanej frazeológii sú však zastúpené aj prípady opačného typu, teda frazémy, ktorých celková obraznosť, celá vnútorná forma, celý model sú slovenské, iba lexikálne zloženie jednotky obsahuje cudzojazyčný prvok (cudzojazyčné prvky). Interferenčných zásahov takýchto druhov je vo vojvodinskej frazeológii podstatne menej, v súčasnom období ich však zreteľne pribúda.

Na základe uvedených zistení prichádzame ku konštatovaniu, že vojvodinská slovenská frazeológia si aj pri pomerne veľkom počte presahov zo srbochorvátskej frazeológie a lexiky doposiaľ jednoznačne uchováva slovenský charakter. Výsledky tohto rozboru dávajú isté podnety nielen pre vyučovanie frazeológie, ale širšie aj pre pestovanie jazykovej kultúry v danom prostredí.

Doc. PhDr. Jozef Mlacek, CSc.
(21. X. 1991 - Nitra)

Информация о работе над "Карпатским ареально-этимологическим словарем" (КАЭС): Ин-т славяноведения и балканистики АН СССР

КАЭС, работа над которым ведется под руководством д-ра фил. наук Л. А. Гиндина, целесообразно разделить на 2 части, включающие: I) праславянский компонент и 2) позднюю миграционную лексику. В настоящее время идет работа над I-й частью (составляется картотека, пишутся первые словарные статьи), задача которой - выявить и дать этимологический комментарий лексем, специфика которых связана с карпатской миграцией славян на Балканы. В качестве диагностических северных точек обсуждаемых карпато-бал-

канских изоглосс целесообразно использовать карпатские украинские или малопольские говоры, где представлены различные результаты целого ряда важнейших фонетических процессов позднего праславянского - именно как следствие миграции. На этом фоне тем больший интерес вызывают факты, позволяющие говорить о карпатской миграции не как о сильнейшем толчке к дифференциации славянских диалектов, что само собой разумеется, а как об интегрирующем процессе, в ходе которого сформировались особые языковые факты, попавшие затем на Балканы (лексические карпато--балканские изоглоссы).

Словник КАЭС составлен на основе Программы "Карпатского диалектологического атласа" (М., 1964) и включает более 400 позиций. Эксцерпция осуществляется по всем славянским языкам, так как выяснение фоновых фактов принципиально важно: наряду с этимологическим анализом это дает возможность отделить архаизмы (индоевропейские или раннепраславянские), сохранившиеся в Карпатах, от собственно карпатских инноваций (поздний праславянский), лексических и словообразовательных.

Маша Осипова
(25. X. 1991 - Bratislava)

Maria Arkadievna Osipova, kandidátka filologických vied, je vedeckou pracovníčkou Ústavu slavistiky a balkanistiky AV RF. Zaoberá sa etymológiou, slavistikou, porovnávacou lexikálnou a slovotvornou sémantikou, pracuje v autorskom kolektíve Karpatského areálovo-etymologického slovníka.

Výberová bibliografia:

Дистрибутивные глаголы в современных западнославянских языках (синхронно-сопоставительный аспект). Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Москва 1984. 19 с.

Русские этимологии (праславянские суффиксальные девербативы). Slavia, 59, 1990, s. 350-355.

Шваль и сводочь (славянские этимологии). Russian Linguistics, 14, 1990, s. 181-183.

Статус префиксальных элементов в заимствованных глаголах современного польского языка. Studia z filologii polskiej i slawianskiej, 27, 1991, s. 41-53.

Matematické modelovanie zvukovej štruktúry reči

Pri modelovaní zvukovej štruktúry reči možno uplatniť dve odlišné východiská. Po prvé, použiť model artikulačného traktu podľa Gunnara

Fanta a v tomto modeli matematicky vyjadriť osobitne jednotlivé bloky vhodne zvoleným výrazom. Po druhé, neskúmať pôvod zvuku rečového signálu, ale modelovať niektoré jeho parametre (napr. suprasegmenty). Obidva modely umožňujú v širokom rozsahu meniť parametre matematického vyjadrenia, teda uplatňovať simuláciu, ak je model realizovaný v počítači. Stručne uvedieme princíp získavania LPC koeficientov reči v modeli G. Fanta a princíp modelu prízvuku ako vzájomného vzťahu dvoch susedných slabík. Druhý model bol odladený vo Fonetickom laboratóriu FF UPJŠ.

Model artikulačného traktu podľa G. Fanta je budený v znelých zvukoch postupnosťou impulzov; ich frekvencia udáva výšku základného tónu F_0. V neznelých zvukoch je model budený bielym náhodným šumom. Intenzita reči je modelovaná blokom zosilnenia. Ústna dutina je zastúpená číslicovým filtrom s premennými parametrami, deskriptormi spektrálnej obálky. Itakura a Saito v r. 1966 použili tento model na výpočet LPC koeficientov pre kvazistacionárne úseky (frejmy) dlhé 10 - 30 ms. To znamená, že každý frejm je zastúpený sériou čísel - informácií o F_0 (1 číslo), o znelosti-neznelosti (logická hodnota), o zosilnení (1 číslo) a koeficientami filtra (približne 10 čísel). Tento matematický model značne znižuje redundanciu rečového signálu v telekomunikačnej praxi (vokodéry) a je použiteľný aj v experimentálnej fonetike.

Modelovanie prízvučnosti, relatívnej vlastnosti dvoch susedných slabík, vychádza z rozdielu hodnôt troch nameraných parametrov slabík (času, intenzity a základného tónu). Tento rozdiel sa normuje na základe rešpektovania minimálnej vnímateľnej zmeny času (50 ms), intenzity (0,5 dB) a základného tónu (6 Hz). V zmysle modelovania parametrov medzislabikových vzťahov do 3-rozmerného euklidovského priestoru a vyšetrovania relatívnych vzdialeností v tomto priestore sú normované rozdiely parametrov považované za rad vzdialeností objektov - slabík O

$$R_O = (O_1 - O_2, O_2 - O_3, \ldots, O_{n-1} - O_n)$$

Relatívna vzdialenosť susedných slabík, definovaná v euklidovskom priestore parametrami čas trvania, intenzita a základný tón, meraná Mimkowského metrikou, sa označuje výrazom parametrový kontrast σ. Ak pre normovaný rozdiel parametrov dvoch susedných slabík zvolíme symbol $D_N(O_j,O_{j+1})$, potom pre výpočet parametrového kontrastu platí

$$\sigma(O_j,O_{j+1}) = D_{Nt}(O_j,O_{j+1}) + D_{Ni}(O_j,O_{j+1}) + D_{Nf0}(O_j,O_{j+1})$$

t ..... čas trvania
i ..... intenzita
f_0 ..... výška základného tónu

Vypočítané hodnoty parametrových kontrastov sa považujú za analógový údaj, vyjadrujúci stupeň prízvučnosti. V zmysle zhlukovania sa parametrový

kontrast porovnáva so zhlukovacou hladinou veľkosti +5 a -5. Na základe tejto kalibrácie možno klasifikovať slabiky na prízvučné a neprízvučné.

Ing. Július Zimmermann, CSc.
(6. XI. 1991 - Prešov)

Nezhodný prívlastok vyjadrený vlastným menom vo funkcii podmetu a jeho zhoda s prísudkom

Substantívne syntagmy s nezhodným substantívnym prívlastkom vyjadreným vlastným menom (napr. *hotel Kyjev, okres Tmava, raketa Patriot, encyklika Quadragesimo anno*), zriedkavejšie apelatívom (napr. *slovo richtár*) sa vo funkcii podmetu spájajú s prísudkom ako celok, pričom zhoda s prísudkom sa riadi podľa nadradeného substantíva syntagmy (napr. *Raketa Patriot zadržala rakety Scud*). Pri samostatnom vstupe nezhodného prívlastku vo funkcii podmetu do prisudzovacieho vzťahu s prísudkom by sa mala zachovať pôvodná zhoda v rode podľa príslušného nadradeného člena (napr. *Patriot zadržala rakety Scud*). V týchto prípadoch však naše súčasné syntaktické príručky neprinášajú nijaké riešenie, a tak sa v jazykovej praxi prejavuje v tomto smere kolísanie. Tam, kde vo funkcii podmetu stojí pôvodne nezhodný prívlastok vyjadrený vlastným menom a má zreteľné rodové zaradenie, a keď ide o domáci názov (napr. *časopis Svetlo - Svetlo*) sa zhoda podmetu s prísudkom zvyčajne realizuje podľa tohto rodového zaradenia (*Svetlo podrobne informovalo...*), teda tak, ako keby šlo o zhodný prívlastok (napr. *Váh sa kedysi často vylieval. Levoča bola centrom Spiša.*). V prípadoch, keď nezhodný prívlastok ako podmet je logicky i sémanticky úzko spätý so svojím nadradeným (hoci neprítomným) členom, zhoda s prísudkom sa realizuje podľa príslušného nadradeného člena (napr. */Slovo/ richtár sa kedysi písalo s ypsilonom. - /Hotel/ Forum sa stal exkluzívnym hotelom v Bratislave. - /Vulkán/ Pinatubo pohrozil.*). Keď vo funkcii podmetu stojí nezhodný prívlastok vyjadrený vlastným menom, ktoré nemá zreteľné rodové zaradenie (napr. keď je vyjadrený podraďovacou alebo priraďovacou syntagmou - *Quadragesimo anno, Mater et Magistra*), zhoda s prísudkom sa realizuje podľa gramatického rodu príslušného nadradeného člena syntagmy (v prípade názvov *Quadragesimo anno, Rerum novarum, Mater et Magistra, Sollicitudo rei socialis* atď. dominujúcim členom syntagmy je substantívum encyklika a s ním sa zhoduje tvar slovesa v prísudku v rode, keď ide o minulý dej).

PhDr. František Kočiš, CSc.
(13. XI. 1991 - Nitra)

Projekcia mena literárnej postavy (apelatívum - proprium - literárna postava)

Literárne (umelecké) rodné meno i priezvisko vzniká najčastejšie z reálne existujúcich mien a ich transformáciou do umeleckej projekcie literárneho textu (pozri Majtán: Literárna onomastika a vysoká škola. Zápisník slovenského jazykovedca, 2, R4, 1985, s. 18).

Obidva spôsoby chápeme ako transformačný posun z identifikačno-nominačnej (propriálnej) jednotky (úradného charakteru) do identifikačno-estetickej jazykovej reality (umeleckého pomenovania). Posun označujeme ako autorský zámer vyvolaný estetickou potrebou literárneho diela. Nie je to (ako sa to bežnému čitateľovi zdá) priamočiary prenos z oficiálnej komunikačnej sféry do neoficiálnej (individuálnej).

Identifikačno-nominačný status úradného antroponyma ako "báza dát" nie je v priamoúmernej súvzťažnosti s identifikačno-estetickým statusom umeleckého názvu postavy.

Výraznejšie sa transformačný prenos manifestuje tam, kde meno či priezvisko literárnej postavy nevzniká z úradnej podoby, ale z apelatívnej výrazovej množiny. Táto "konkurenčná" transformačná spätosť je napätím, z ktorého vzniká (nový) pomenovací fenomén postavy umeleckého diela.

Uvedené napätie sa pregnantne prezentuje ako vzťah medzi všeobecným a jedinečným, v tomto prípade ako vzťah medzi apelatívnym a propriálnym. Výsledkom "tlaku" je vznik konkrétneho javu presadzujúceho sa v zdanlivo jestvujúcej opozícii medzi kognitívnou a estetickou jazykovou funkciou. Zdanlivosť opozície obidvoch funkcií je vo vyspelých jazykoch, a teda nepochybne aj v slovenčine, podporovaná viacdimenznosťou (polyfunkčnosťou) výrazových a kompozičných postupov. "Echo" výrazového prvku má často obojstranný rozmer: poznávací a poznávaco-estetický. Jednosmerná hodnota označujúceho prostriedku (teda aj vlastného mena) je v súčasnej, širšie chápanej jazykovej (aj umeleckej) komunikácii nesporne tlmená (pravda, vylučujeme tu prípady štýlovo jednoznačných žánrov a útvarov). Apelatívny výrazový prostriedok sa zvyčajne dobre presadzuje ako kognitívny prvok, no okrem toho nemenej úspešne poskytuje autorovi umeleckého textu šancu na umelecké projektovanie mena postavy ako súčasti celkovej umeleckej projekcie, ktorú v literárnej onomastike označujeme termínom transformačný projekt antroponymického výraziva. Teda: aj apelatívum ako východiskový výrazový element je v cieľovom (tu umeleckom) jazyku nositeľom (alebo spolunositeľom) estetických kvalít príslušnej literárnej postavy.

Podstatu transformačného projektu zúžene chápeme takto: abstrahovaním autor získava komplexnejší okruh videnia, ktorý mu potenciálne umožňuje "identifikovať" obsah denotátu. To znamená, že transformáciou od postupne oslabovaného apelatívneho "modelu", ktorým môže byť napr. modelové spektrum apelatív synonymného radu, modelové spektrum apelatív antonymickej povahy a i., prechádza k posilňovaniu už konkrétneho, abstrahovaním vzniknuvšieho pomenovania sa spresňuje a užšie vymedzuje konotatívny rozptyl denotátu.

Ilustrujeme to jedným príkladom: "Zanôťte nám niečo, Nôtik," vravievali mu, "veď ste nôtik." (Stanislav Rakús: Pieseň o studničnej vode. Bratislava 1979.)

Transformácia od modelového spektra apelatív príslušného paradigmatického radu (synonymie, homonymie, antonymie, hyperonymie a i.) k jedinečnému (propriálnemu) označeniu postavy je v autorskej stratégii umeleckého textu častým jazykovo-kompozičným postupom. Svedčí o tom aj rad príkladov zo slovenskej i neslovenskej literárnej tvorby.

Doc. PhDr. František Ruščák, CSc.
(14. XI. 1991 - Prešov)

Veda a jazykoveda

Veda je trojica: Veda = <Objekt, Prístup, Teória>. Objekt je množina, z ktorej si možno ľubovoľne vyberať: Objekt = {vec, vlastnosť, relácia, štruktúra, funkcia, dejiny, proces, systém}. Výskum sa začína obvykle s vlastnosťami. Najkomplexnejším objektom je systém, ktorý zahrnuje všetky ostatné objekty a poskytuje maximálne poznatky o javoch.

Prístup je štvorica: Prístup = <aspekt, cieľ, problém, metóda>. Aspekt je voľne voliteľný, predovšetkým na začiatku výskumu. Z jazykovedy sú známe historicizmus, štrukturalizmus, distribucionalizmus, generativizmus a i., z iných vied holizmus, evolucionizmus, emergentizmus, synergetika a i. Aspekt rozhoduje o celom budúcom výzore daného výskumu. Aspektov je toľko, koľko sme schopní vymyslieť, nie je javom inherentným. Realita je; vidieť ju však môžeme len z hľadísk, ktoré my sami skonštruujeme.

Ciele sú voľne voliteľné: Cieľ = {aplikácia, popis, predikcia, retrodikcia, porozumenie, explanácia}. Jazykovedné smery, zaoberajúce sa pravidlami, majú len aplikované a popisné ciele, na explanáciu nie sú schopné. Explanácia je podľa Salmona zaradenie javu do rozpoznateľnej nomologickej štruktúry sveta, t.j. vyžaduje znalosť zákonov. Problémy sú buď empirické, konceptuálne, metodologické a valuačné. Aspekt, cieľ a problémy determinujú výber metód.

Metóda je dvojica: Metóda = <Procedúry, konceptuálne prostriedky>. Procedúry = {intuícia, introspekcia, pozorovanie, experiment, indukcia, dedukcia, ...}. Konceptuálne prostriedky tvoria jazyk, v ktorom sa problémy formulujú, popisujú a riešia. Kvalitatívna jazykoveda používa verbálne prostriedky a formálne prostriedky kvalitatívnej matematiky, kvantitatívna lingvistika tie isté, a k tomu ešte prostriedky kvantitatívnej matematiky (štatistiku, počet pravdepodobnosti, diferenciálne rovnice, numerickú matematiku atď.).

Teória = <pojmy, konvencie, hypotézy>. Pojmy sú len nutnou, ale nie dostačujúcou podmienkou pre existenciu teórie, čo sociológovia, literárni vedci, jazykovedci a i. radi zabúdajú. Konvencie sú napr. definície, operácie,

dedukčné pravidlá a i. Zrelá veda začína tam, kde sa začnú formulovať hypotézy. Všeobecné, korektné a zmysluplné výpovede, ktoré sú zásadne testovateľné, neobsahujú observačné pojmy a prekračujú aktuálne poznanie, sú hypotézy. Ak tieto hypotézy boli dedukované, empiricky potvrdené a zaradené do systému rovnorodých hypotéz, tak ich nazývame zákonmi. Bez zákonov niet teórií, každá teória musí obsahovať z nich aspoň niekoľko. Ostatné môžu byť aj induktívne hypotézy. Podľa M. Bungeho: Žiadne zákony → žiadna teória; žiadna teória → žiadna veda.

V jazykovede existujú tri aspekty: (1) 'Jazyk je homogénny celok riadený pravidlami.' Problémom je tu objavenie pravidiel, cieľ je deskripcia a aplikácia, prostriedky sú kvalitatívne. Toto je 'štandardná lingvistika' ako fonológia, morfológia, syntax. Výsledky sú popisy, centrálne entity sú pravidlá. (2) 'Jazyk je nehomogénny, diverzifikovaný, neustále variujúci celok.' Problémy sú tu redukcia variability, ohraničenie tried. Prostriedky sa pozvoľna stávajú kvantitatívnymi. Sem patrí dialektológia, sociolingvistika, historická lingvistika, typológia, univerzálie a i. Cieľom je deskripcia, taxonómia a dejiny, výsledok je popis a klasifikácia. Centrálne entity sú triedy. (3) 'Jazyk je samoregulujúci systém riadený zákonmi.' Aspekt je tu systémno-teoretický, cieľom je explanácia, t.j. výskum zákonov a samoregulácie. Problémy sú identické s problémami teórie systémov, konceptuálne prostriedky sú kvalitatívne a kvantitatívne. Výsledky sú teórie. Centrálne entity sú zákony a systémy. Sem patrí napr. synergetická lingvistika. Ako sa doteraz ukázalo, len v tejto oblasti sa formulujú zákony, t.j. len týmto spôsobom sa dá budovať teória jazyka.

Prof. Gabriel Altmann
(18. XI. 1991 - Bratislava)

Prof. Dr. Gabriel Altmann, slovenský orientalista, dnes profesor Ruhrskej univerzity v Bochume (NSR), prednáša všeobecnú a matematickú jazykovedu, vedie tím matematickej lingvistiky. Zaoberá sa otázkami jazykovej synergetiky a všeobecnou teóriou jazyka opretou o matematické modelovanie jazykových javov.

Výberová bibliografia:

Towards a theory of language. Glottometrika, 1, 1978, s. 1-25.
Einführung in die quantitative Phonologie. (Spoluautor W. Lehfeldt.) Bochum, Brockmeyer 1980.
Systemtheorie und Semiotik. (Spoluautor R. Köhler.) Zeitschrift für Semiotik, 5, 1983, s. 424-431.
Die Entstehung diatopischer Varianten. Ein stochastisches Modell. Zeitschrift für Sprachwissenschaft, 4, 1985, č. 2, s. 139-155.
Semantische Diversifikation. Folia Linguistica, 19, 1985, s. 177-200.
Das Menzerathsche Gesetz in informationsverarbeitenden Systemen. (Spoluautori M. Schwibbe, W. Kaumanns, R. Köhler a J. Wilde.) Hildesheim, Olms 1989.

Grundlagen der synergetischen Linguistik

Die Synergetik ist ein systemtheoretischer Modellansatz, der sich durch die Behandlung des spontanen Entstehens von Strukturen und ihrer Entwicklung auszeichnet. Die Vertreter dieses interdisziplinären Ansatzes in der Linguistik haben in den letzten Jahren zeigen können, daß Synergetik mit funktionalanalytischen Modellen und den Erklärungsansätzen in der Quantitativen Linguistik (G. Altmann) kompatibel ist. Sie stellt Konzepte zur Verfügung, mit deren Hilfe Sprache als selbstregulierendes und selbstorganisierendes System analysiert werden kann. Wie andere selbstorganisierende Systeme ist Sprache durch das Vorhandensein kooperierender und konkurrierender Prozesse charakterisiert, die - zusammen mit externen Randbedigungen - die Dynamik des Systems bestimmen.

Unter den zentralen Begriffen der Synergetik spielen das Versklavungsprinzip und die Ordnungsparameter eine wichtige Rolle: Ein Prozeß, dessen Dynamik von einem zweiten Prozeß abhängt, wird als von diesem "versklavt" bezeichnet. Die Ordnungsparameter sind makroskopische Größen, die das Verhalten des Systems auf der mikroskopischen Ebene determinieren, selbst aber nicht auf dieser Ebene repräsentiert sind.

Die Möglichkeit der spontanen Neubildung von Formen hängt mit der Existenz von Fluktuationen im System zusammen, die den "Motor" der Entwicklung darstellen. Die möglichen Systemzustände ("Moden"), die sich als Resultat der Relationen im System ergeben, werden von den Randbedingungen und den Ordnungsparametern begrenzt: nur diejenigen Moden überleben, die mit den Bedingungen übereinstimmen.

Eine spezielle Klasse von Ordnungsparametern wird von den Systemanforderungen gebildet. Sie repräsentieren die Anforderungen der Systemumgebung (der Menschen, die die jeweilige Sprache benutzen, ihre Gesellschaft, die physikalischen Gesetze usw.) an die Sprache. Es werden drei Typen solcher Anforderungen unterschieden: (1) Sprach-konstitutive Anforderungen (das Kodierungs- und Spezifikationsbedürfnis mit den Aspekten der dekriptiven, der appelativen und der expressiven Funktion) sowie das Anwendungsbedürfnis, (2) Sprach-formende Anforderungen (z.B. das Redundanzbedürfnis, Ökonomiebedürfnisse, Ikonizitätsbedürfnisse usw.) und (3) Anforderungen der Steuerungsebene (Anpassungs- und Stabilitätsbedürfnisse).

Prof. Reinhard Köhler
(18. XI. 1991 - Bratislava)

Prof. Dr. Reinhard Köhler pôsobí na univerzite v Triere (NSR). Ako blízky spolupracovník G. Altmanna (do roku 1990 pôsobil na Ruhrskej univerzite v Bochume) rozvíja teóriu jazykovej synergetiky, zaoberá sa otázkami samoregulačných procesov a ich prejavmi na jednotlivých jazykových rovinách, najmä v lexike.

Výberová bibliografia:

Zur linguistischen Synergetik: Struktur und Dynamik der Lexik. Bochum 1986.

Die Selbstregulation der Lexik. In: Bluhme, H. [Hrsg.]: Beiträge zur quantitativen Linguistik. Tübingen 1988, s. 156-166.

Linguistische Analyseebenen, Hierarchisierung und Erklärung im Modell der sprachlichen Selbstregulation. In: Hrebicek, L. [Hrsg.]: Glottometrika 11. Bochum 1989, s. 1-18.

Synergetik und sprachliche Dynamik. In: Koch, W. A. [Hrsg.]: Natürlichkeit der Sprache und der Kultur. Bochum, 1990, s. 96-112.

Synergetické aspekty jazykovedy. (Spoluator G. Altmann.) Jazykovedný časopis, 42, 1991, s. 3-13.

Česko-slovenská diglosná komunikácia

Česko-slovenská diglosná komunikácia je taká komunikácia, pri ktorej sa do slovenského jazykového kódu začleňujú české výrazy.

V teórii viacjazykovosti treba rozlišovať tri základné pojmy. **Viacjazykovosť - polylingválnosť** sa týka jazykovej situácie na istom území, kde sa používa viacero jazykov. Ak sú tieto jazyky situované prevažne na odlišných územiach, ide o horizontálnu viacjazykovosť. V Česko-Slovensku ide v tomto zmysle o dvojjazykovosť. Mnohonárodné štáty často vykazujú vertikálnu viacjazykovosť: v Abcházii sa na tom istom území používa abcházština, gruzínčina a ruština. **Mnohojazyčnosť - multilingvizmus** (najčastejšie bilingvizmus) sa týka používateľa daných jazykov, resp. jazykového vedomia používateľa. Ten má pri bilingvizme osvojené dva jazykové kódy. **Diglosia** sa týka priebehu jazykovej komunikácie, resp. jej výsledku - textu. Pri diglosnej komunikácii však nejde o prepínanie kódu, ale o využívanie výrazov iného kódu.

V prípade slovenčiny a češtiny sledujeme, ako sa pri komunikácii v slovenčine využívajú české prvky.

Je tu niekoľko typov. Predovšetkým sa do slovenského textu môžu zabudovať citáty celých odsekov v češtine. Ďalej sa v češtine uvádzajú niektoré odbornejšie výrazy od preberaných českých autorov.

Úvodzovkami sa tu naznačuje doslovné citovanie. Úvodzovky však môžu byť signálom príslušnosti k inému kódu, teda k češtine (napr. *svojím "jízlivým" humorom*). Napokon sa uvádzajú české výrazy aj bez osobitnej signalizácie (najčastejšie v súkromnej korešpondencii).

K diglosnej komunikácii možno zaradiť aj dialógy, v ktorých sa na pozadí slovenského textu používajú aj české repliky.

Prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc.
(27. XI. 1991 - Banská Bystrica)

Ikonické akustické prvky v slovnej zásobe

Hoci jazyk je systém v zásade arbitrárnych znakov, ikonizmus nie je úplne cudzí nijakému jazyku.

Pre jazykovú akustickú interpretáciu je typická približnosť a selektívnosť, črty implikujúce váhanie a variabilitu vo sfére artikulácie.

Akustický ikonizmus potvrdzuje správnosť tzv. slabého variantu teórie relativity.

Akustické ikonické prvky sa používajú nielen na charakteristiku akustických javov, ale aj na imitáciu iných typov javov, pocitov, nálad, optických úkazov a pod.

Citoslovcia typu *ach, jaj, fuj* nie sú ikonického charakteru, ale treba ich pokladať za symptómy v chápaní C. Pearcea.

S akustickým ikonizmom bezprostredne súvisí hláskový symbolizmus, ktorý sa hojne využíva napr. v poézii.

S existenciou akustického ikonizmu musí počítať aj historicko-porovnávacia jazykoveda.

Ikonizmus v jazyku sa neobmedzuje len na akustickú stránku, ale je prítomný napr. aj v syntaxi a v morfológii.

PhDr. Viktor Krupa, DrSc.
(27. XI. 1991 - Nitra)

Štylistika slovníka

V súvislosti s prípravou nového slovníka slovenského jazyka stredného typu sa stáva aktuálnou problematika členenia slovnej zásoby. V lexikografickej praxi a u používateľov slovníkov totiž stále prevláda vedomie akejsi fiktívnej jednoty v chápaní všetkých kvalifikátorov v slovníku len ako štylistických, hoci v mnohých prípadoch tu primárne ide o kritériá normatívne, stratifikačné alebo sémantické.

Pri lexikografickom opise slovnej zásoby by bolo ťažké akceptovať "generovanie" štýlu od textu (originálne najmä v semioticko-štylistickej koncepcii F. Miku), rovnako sa nevystačí "s klasicko-súčasným" chápaním štýlu ako prostriedku výberu a usporiadania jazykových jednotiek. Dodajme ešte, že kvalifikátory v slovníku neoznačujú príslušný štýl (ako sa to zväčša chápe), ale iba štýlovú vrstvu - súbor štylistických prostriedkov, ktoré sa najčastejšie používajú v istých funkciách, majú relatívne stálu hodnotu a fungujú v istej sfére spoločenského života. Treba tiež mať na pamäti, že medzi štýlmi nejestvujú ostré hranice (ako by to vyhovovalo lexikografii), štýly sa skôr identifikujú podľa svojich dominánt.

Ak sa chceme vyhnúť väčšiemu ako prípustnému zjednodušeniu, že slová sú striedavo schopné plniť viaceré odchodné funkcie a my im v slovníku určíme iba jedinú "príslušnosť", bude objektívnejšie a presnejšie pri lexikálnych jednotkách uvádzať viaceré kvalifikátory a navyše naznačovať aj rozličné prechody medzi jednotlivými komunikačnými sférami (napr. regionálne → spisovné, slangové → hovorové a pod.).

To je však len formálna stránka opisu. Podstata nového prístupu po prvé spočíva v tom, že sa podľa stanovených kritérií budú odlišovať primárne neštylistické kvalifikátory od štylistických kvalifikátorov, a po druhé sa budú hodnotiť podľa "prienikovej matice" jednotlivých typov komunikácie s príslušnými komunikačnými sférami.

Podľa stratifikačno-normatívneho kritéria sa za štylistické kvalifikátory nebudú pokladať kvalifikátory označujúce nespisovné lexikálne jednotky (dialektizmy, slangizmy, časť familiarizmov); nárečové slová sa budú ďalej špecifikovať aj na regionálne výrazové prostriedky a osobitne sa budú vyznačovať profesionalizmy, v súčasnosti najdynamickejšia vrstva slovnej zásoby.

Pri členení slovnej zásoby podľa časového kritéria sa ukazuje, že do centra slovnej zásoby patria historizmy, príznakovosť si zachovávajú archaizmy. Kvalifikovanie zastaraných a zastarávajúcich slov vyplýva z rozmanitých vnútrojazykových príčin v rámci príslušných lexikálno-sémantických skupín.

Hlbšiu analýzu by si zaslúžilo hodnotenie pragmatických zložiek významu (pragmatické kritérium nocionálnosť - expresívnosť). Pridržiavame sa koncepcie tých autorov, podľa ktorých expresívnosť presahuje rámec štylistického príznaku a do značnej miery zasahuje významovú stránku slova.

Pri hodnotení hovorových a knižných slov je rozhodujúcim kritériom podoba, forma ich realizácie: knižné slová sú charakteristické pre písané komunikáty (texty), hovorové slová vznikajú v ústnej (hovorenej) komunikácii. Na základe toho možno vysloviť len na prvý pohľad odvážnu konštatáciu, že lexikálne jednotky označované v slovníkoch ako hovorové alebo knižné nevyjadrujú primárne ich štylistickú príslušnosť.

Novým kvalifikátorom v pripravovanom slovníku bude vyjadrovanie oficiálnosti - neoficiálnosti komunikácie (tzv. situačné kritérium), ktoré je podľa doterajších sociolingvistických zistení najdôležitejším činiteľom ovplyvňujúcim výber príslušného jazykového kódu. Vzťah oficiálnosť - neoficiálnosť jazykových prostriedkov sa v slovníku zachytí odporúčaním príslušnej lexikálnej jednotky pre oficiálne (poloficiálne) alebo neoficiálne komunikačné situácie.

Pri hodnotení lexikálnych jednotiek v súčasnom období rozvoja slovenčiny by bolo účelnejšie a vedecky aktuálnejšie vychádzať "z prienikov" typov komunikácie, vymedzených podľa sociálnych rolí používateľov jazyka (komunikácia celospoločenská, bežná, skupinová, regionálna, rodinná, konfesionálna) s jednotlivými komunikačnými sférami, vymedzenými podľa druhov činností: hospodárska činnosť (priemyselná výroba, doprava, spoje); spoločensko-politická činnosť (nepriemyselného charakteru); veda a jej aplikácie; masová informácia; športová činnosť; organizovaná výuka; umelecká literatúra; estetické pôsobenie (divadlo, príslušná časť programov rozhlasu a televízie); ústna slovesnosť (mytológia, rozprávky); bežný život (náhodná

komunikácia, nákupy a pod.); záujmy a záľuby; osobná korešpondencia (vrátane memoárov). Pochopiteľne, že navrhované komunikačné sféry sa môžu buď rozšíriť alebo zúžiť. Tento návrh predkladáme ako kriticko-strategický náčrt problematiky budúceho slovníka slovenského jazyka.

PhDr. Ján Bosák, CSc.
(28. XI. 1991 - Banská Bystrica)

Pravopisné zmeny podľa nových Pravidiel slovenského pravopisu

1. Koncepcia nových Pravidiel slovenského pravopisu.
2. Princípy pravopisu.
3. Prehľad pravopisných zmien:
   a) veľké písmená - vo viacslovných názvoch
   - v skratkách
   b) variantný spôsob písania príslovkových výrazov
   c) pravopis slova "smena"
   d) rozšírenie platnosti rytmického zákona
   e) písanie čiarky v priraďovacom súvetí.
4. Informácia o zásadách prepisu historických mien z uhorského obdobia.
5. Informácia o platnosti nových PSP.
6. Upozornenie na nejasnosti a nedôslednosti v nových Pravidlách SP.

PhDr. Ľubica Geletová
(3. XII. 1991 - Banská Bystrica)

Současný stav a perspektivy bádání o řeči a jazyce

1. Zdá se, že pro středoevropskou, rozhodně však pro českou intelektuální situaci zahrnující nejen oblast vědy, ale vůbec nejširší duchovní souvislosti, je charakteristický odklon od důvěry ve vyhraněné racionální systémy, zejména pokud se programově obracely k řešení futurologických, prognostických otázek lidské existence. Převládá naopak zájem o hledání nadčasových emotivních konstant lidského myšlení a bytí, za nadějné se považují návraty k archetipickým hodnotám lidského reagování na svět i sebe sama. Je to projevem celkového zklamání z výsledků a důsledků moderní civilizace, kultury a vědy založené na principech novopozitivismu, původní fenomenologie a zejména filozofického materialismu.

2. Myšlení o řeči a jazyku (chápané co nejšířeji, bez závislosti na institucionalizované jazykovědě) je z hlediska širší časové perspektivy 20. stol. jako celku významnou a dynamickou složkou nejen filozofického, estetického, ale i logického, matematického, sociologického i psychologického myšlení. Zájem o řeč a jazyk rozhodně v průběhu času vzrůstá a není to pouze velmi obecný a abstraktní zájem o jazyk, ale naopak mnohostranné úsilí zmocnit se konkrétním a pronikavým způsobem podstaty, možností hranic a okolností lidské řeči a jazyka jako problému noetického. Stačí připomenout např. vnitřní vývoj Wittgensteinův, vývoj moderních logik od klasického období Vídeňského kroužku, vývoj a proměny pozornosti k jazyku od počátečních prací Husserlových až k Heideggerovým Unterwegs zur Sprache nebo zřetel k řeči a textu v Gadamerovských hermeneutikách. Nelze pominout ani vývoj a vnitřní štěpení analytické filozofie. K poznání přirozeného jazyka a řeči významně přispívají i kognitivní vědy a teoretické základy komputačních aktivit, které při svém ohromném rozmachu takřka denně řeší ve jménu praktických cílů velmi konkrétní otázky řeči a textu. Tento nápadný, mnohostranný zájem o řeč ve filozofii i v jednotlivých vědách má tři základní rozměry: (1) Teoretický zájem daný jistým obecným vývojem noetiky, gnoseologie spočívajícím v její redukci na lidskou řeč, její možnosti, hranice, (2) programový teoretický zájem interdisciplinární povahy, (3) teoretický zájem podmíněný praktickými potřebami. Výsledkem tohoto stupňujícího se zájmu o řeč a přirozený jazyk je skutečnost, že vývoj novodobého myšlení o řeči a jazyce je stimulován především filozofií, logikami a dalšími vědními obory, mnohem méně vlastní, institucionalizovanou lingvistikou, tj. lingvistikou, provozovanou na příslušných katedrách vysokých škol a ve specializovaných výzkumných institucích. Tato skutečnost platí pochopitelně v různé míře v jednotlivých národních vědách a vzhledem k jednotlivým lingvistickým školám, ale rozhodně je to velmi výrazné v našich podmínkách, i když je tato skutečnost mnohdy poněkud zastřena faktem, že metodologická inspirace z jiných věd k nám přichází právě prostřednictvím zahraniční lingvistiky. Institucionální lingvistika se v těchto souvislostech dělí na dva základní proudy: na ten, který se záměrně izoluje od vlivů jiných věd a obecněvědních metodologických tendencí, a ten, který se naopak jinovědním vlivům programově otvírá. Projevuje se to především vzájemně různým pojetím objektu, předmětu a pochopitelně v souvislosti s tím i v teoretických, modelačních prostředcích. Zdá se, že tyto vnitřní diference lingvistiky jsou dnes významnější než ty, které jsou tradičně dány lišením jazykových skupin z hlediska typologicko-genetického, protikladem synchronie a diachronie atd. Vnitřní strukturaci dnešní velmi heterogenní jazykovědy je třeba spatřovat právě ve způsobech chápání předmětu zkoumání, ve vztahu k interdisciplinaritám, ve vztahu k teoretickým možnostem modelování, k formálním aparátům, k možnostem formalizace atd.

3. V tomto kontextu je třeba vidět i otázku, jak se asi bude institucionální jazykovědy dále rozvíjet, a to v souvislosti s tím, jak se bude dále vyvíjet myšlení o řeči a jazyku vůbec. Nesporně i nadále potrvá vliv současné a příští filozofie a obecně vědní metodologie na lingvistické myšlení. Pozoruhodné podněty budou přinášet jak spíše iracionalizující, hermeneuticky orientované způsoby myšlení pocházející z filozofie a estetiky, tak i oblast

komputačního myšlení, které bude pronikat stále hlouběji do podstaty lidské řeči vysloveně racionálními, formálními prostředky. Operacionální a formalizované myšlení o řeči a jazyku se bude uplatňovat i v širokém integrovaném komplexu věd zabývajících se sociálněpsychologickými problémy komunikace. Vlastní lingvistika musí tedy i nadále tento vývoj sledovat a integrovat své působení do tohoto širšího rámce. Specifický program lingvistiky by se měl týkat především úsilí o obnovení teorií jazyka jako předpokladu aktuální řečové činnosti, přičemž toto obnovení by mělo být založeno na schopnosti integrovat velké množství poznatků o řeči a textu do vlastních teorií. Lingvistika by měla v budoucnu umět předkládat jiným vědám a také filozofii, estetice takové představy o jazyce, které dobře korespondují s poznatky o řeči a textu, jichž bylo dosaženo právě ve filozofii, sociologii, psychologii atd. Lingvistika by se tedy měla podejmout úkolu integrovat obrovské množství poznatků různého řádu a metodologické orientace do určitého systémového celku. Protože lze předpokládat, že současná evropská krize racionalismu, systémového, strukturního myšlení bude nezbytně vystřídána usilováním o racionalitu nového typu, a to včetně těch duchovních oblastí, které jsou dnes nositeli iracionalizující skepse, měla by lingvistika tento svůj úkol chápat jako výzvu k hledání prostředků novodobého lingvistického racionálního strukturalismu, jenž by byl důstojným pokračovatelem a nástupcem klasických lingvistických strukturalismů, které měly jak známo vědecký význam překračující hranice lingvistiky. I nadále zůstane lingvistika ovšem vědou velmi heterogenní ve výše zmíněném smyslu. I problémy vnitřního dorozumění by měly být proto součástí budoucích lingvistických programů.

PhDr. Jan Kořenský, CSc.
(5. XII. 1991 - Prešov)

Srpskohrvatski književni jezik - jezički procesi i standardizacija

Izborom novoštokavskih govora za osnovicu književnog jezika (Vuk Karadžić, prva plovina 19. veka) stekli su se uslovi za stvaranje jedinstvenog književnog jezika kojim se kao maternjim jezikom služe četiri jugoslovenska naroda. Niz pogodnosti ovakvog izbora garantovao je njegovo brzo prihvatanje i dograđivanje, i pored toga što je srpskohrvatski književni jezik od samog svog početka življenja podrazumevao i različitosti (dva pisma, dva izgovora; na svim jezičkim nivoima manji broj jezičkih pojedinosti se u različitim sociokulturnim sredinama različito standardizovao i standardizuje se).

U srpskohrvatskom književnom jeziku jedni procesi su tekli spontano i po pravilu su zahvatali celu jezičku teritoriju. Drugi pak, procesi svesno su

usmeravani, često s ciljem da se određena sociokulturna (nacionalna) sredina izdvoji; oni nisu zahvatali celo jezičko područje već su se uglavnom ograničavali na sredinu koja je pretendovala na jezičku zatvorenost.

Tako su se na celom području standardizovala ona jezička sredstva koja su imala uporište u sistemu (npr. *ići, doći, preći, zaći* ...) ili široku areu prostiranja (*kreč/vapno*, a ne *klak*) ili koja su naučno verifikovana (*rekao*, a ne *reko* ili *reka*). Iste zakonitosti vrede i sa savremeni trenutak razvoja standardnog jezika.

I sledeće pojedinosti mogu da ilustruju neke osobitosti standardizacije srpskohrvatskog jezika. Svedoci smo da se određena jezička sredstva relativno brzo standarduju snagom podsticaja (npr. leksika u vezi sa razvojem samoupravljanja); evidentno je, dalje, širenje upotrebe glagolskih priloga (uz nekoliko desetina primera tipa *vruć, tekući* i sl., koji su već odavno prisutni u jeziku, danas imamo stotinama adjektiviranih priloga, pa i onih koji su ranije proganjani iz jezika: *smešeći, umirući* i sl.); stvaraju se lekseme paralelno pored postojećih (*izazivajući* pored *izazivački* i *izazovan* i sl.) ili je evidentan paralelizam *aktivitet* pored *aktivnost*; reči kao *ourizacija* i *oourizacija* nastala je po obrascu *elektrifikacija; vikendaš, aluminijaš, spuštaš* i sl. oslonjene su na izveeenice tipa *košijaš*; itd.

Evidentne su, međutim, i pojave koje nisu u skladu sa strukturom jezika (npr. dekliniranje "Danas", zagrebački nedeljni list: iz Danasa, u Danasu, sa Danasom ...); suprotna tendecija da se ne dekliniraju reči koje imaju ova svojstva ograničava se i dalje na veoma mali broj stranih reči (*ledi, bež* i sl.). Inače, strane reči koje neprestano bogate leksički fond srpskohrvatskog jezika, veoma se brzo adaptiraju, tj. poprimaju na svim jezičkim nivoima osobine srpskohrvatskog jezika.

Specifičnost predstavlja i činjenica što se u pojedinim sredinama prednost daje sredstvima koja su ranije u njima bila standardna (*čimbenik, promidžba* i sl., odnosno *nijesam* ili *ažđaha* i sl.). Češće, međutim, nalazimo da se fenomen svodi na uobičajeniju upotrebu u određenoj sredini ali se ne isključuje konkurentna vrednost, po čemu se najčešće karakteriše bosanskohercegovačka praksa u kojoj se varijantnost najčešće neutralizuje (npr. paralelna upotreba *razina* i *nivo, vek* i *stoleće, zrak* i *vazduh* i dr., što se sreće i u jeziku istog autora).

U pojedinim sredinama neguje se autohtonost alternativnih rešenja, što na širem području uzrokuje vrlo različite kombinacije: *Jovo, Jova ..., Jova, Jove ..., Jovo, Jove...*, odnosno *Rade, Rada ..., Rade, Radeta ..., Rada, Rade ...*, itd.

Primećeno je, nadalje, da je na celokupnoj jezičkoj teritoriji u određenim funkcionalnim stilovima, jezik zahvatio proces nominalizacije (sve češća upotreba jezičkih sredstava rečeničnog sadržaja bez formalne oznake predikativnosti - finitne glagoske forme); gubljenje posleakcentovanih dužina i utiranje razlika između kratkih akcenata zahvatilo je sve najznačajnije kulturne centre celog područja; itd. itd.

Sredstva masovne komunikacije imaju neosporno najznačajniji uticaj na oblikovanje standardnog jezika, pa i u slučajevima njegovog "kvarenja" -

naturanje određenih šablona koje donosi intenzivan politički, društveni, ekonomski... život i razvoj.

Iz svega ipak proizlazi da za srpskohrvatski standardni jezik ne postoji zajednički koncipirana politika koja bi, pre svega, objektivno osvetljavala jezičke procese, uz nastoja nje da podstiče njegov prirodni razvoj, tj. da jezički proces usmerava u onim slučajevima kada je to neophodno. Dakle, izostaju dogovori napor koji bi razumevali opšte potrebe jezika u makroarealu ali vodili računa i o njegovoj upotrebi u mikroarealima. Pretpostavljamo da tada ne bi bilo opravdano stvaranje više jezika a i sam jezik ne bi postajao izvorom povremenih nesporazuma i sukoba.

Prof. Dr. Jovan Jerković
(5. XII. 1991 - Bratislava)

Prof. Dr. Jovan Jerković pôsobí v Ústave južnoslovanských jazykov Filozofickej fakulty v Novom Sade. Zaoberá sa výskumom srbochorvátskeho spisovného jazyka, jeho vývojom a štandardizáciou. Osobitnú pozornosť venuje jazyku spisovateľov.

Výberová bibliografia:

Jezik Jakova Ignjatovića. Novi Sad, Matica srpska 1972. 325 s.
Jezik Bogoboja Atanackovića. Novi Sad, Matica srpska, 1976. 160 s.
Jezik Ljubomira Nenadovića. Novi Sad, Matica srpska, 1981. 160 s.
Jezik i pisci. Novi Sad 1991. 306 s.

Súčasné názory na vznik a vývin slovenčiny

Historici, archeológovia, folkloristi a jazykovedci na konferencii **O vývine slovenčiny z medziodborového hľadiska** (usporiadal ju Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV v DVP v Smoleniciach v dňoch 2.-4. decembra 1991) vyslovili viaceré nové (alebo spresnené) poznatky ako výsledok viacročnej interdisciplinárnej spolupráce.

Na slovanské osídľovanie nášho územia - smery osídľovania, Slovania na strednom Dunaji, sídlo Samovej ríše a i. - možno mať rozličné názory. Isté je však to, že Slovania v 6. storočí boli veľký, hotový národ, ktorý tvorivo prehodnocoval susedné kultúry. Potvrdzujú to archeologické nálezy, záznamy v byzantských prameňoch, nápisy na náhrobných kameňoch, doložené názvy vodných tokov a i. Možno mať tiež rôzne názory na rozlohu a hranice Veľkej Moravy, no v dnešnom štádiu poznania je nevedecké ich spochybňovanie, ako to robí I. Boba a jeho osamelí nasledovníci.

Kým niektoré historické (byzantologické) a archeologické zistenia môžu mať aj viaceré interpretácie, jazykové fakty, založené najmä na toponymii (nie na jednotlivých dokladoch, ale na posudzovaní kontrastu v rámci

príslušnej stratifikačnej siete, ako aj na spájaní onomaziologického a semaziologického hľadiska pri analýze menších celkov a pod.), nárečových javoch (napr. lexikálne prevzatia neslovanskej proveniencie v predveľkomoravskom období a i.) a folklórnych útvaroch, dovoľujú charakterizovať kultúrny jazyk na Veľkej Morave ako vyspelý jazyk s vnútornou dynamikou, s rozvinutými dobovými štýlmi a žánrami.

Pri skúmaní vývinu slovenčiny v uhorskom období treba mať na pamäti, že pomenovanie Slovák, Slovienin sa používali jednak všeobecne, jednak na označenie jednotlivých slovanských kmeňov. Latinský výraz Slavus sa používal tak na označenie Slovanov, ako aj Slovákov. V názve Doležalovej práce Gramatica Slavico-bohemica nejde o slovenský jazyk, bola to gramatika češtiny pre Slovákov. Na Slovensku sa v tomto období používala osobitná čeština, nie "bibličtina", ako sa to traduje, pretože Slováci nepoužívali češtinu ako hovorený jazyk. Nové porovnanie odpisu a prekladu našej najstaršej jazykovej pamiatky Žilinskej knihy ukazuje, že ju charakterizuje skôr variantnosť ako ustálenosť.

Napriek tomu, že sa v predchádzajúcich rokoch programovo nepodporoval rozvoj historických disciplín, medziodborová spolupráca aj tak priniesla cenné poznatky o genéze Slovanov i Slovákov a treba v nej intenzívne pokračovať. Je pravdepodobné, že po jej prehĺbení možno očakávať aj niektoré zmeny datovania v archeológii, a teda v celej našej histórii.

PhDr. Ján Bosák, CSc.
(19. XII. 1991 - Banská Bystrica)

4. celoslovenské stretnutie jazykovedcov

Modra-Piesok 1.-2. X. 1991

Súčasná slovensko-inojazyčná lexikografia

Tematické zameranie 4. celoslovenského stretnutia jazykovedcov, ktoré SJS pri SAV v spolupráci s Katedrou slovenského jazyka FF UK pripravila 1.-2. októbra 1991 v Učebno-výchovnom zariadení UK v Modre-Piesku, vyplynulo zo zváženia aktuálnych potrieb jazykovej, najmä lexikografickej praxe - v súčasnej situácii zintenzívnených medzinárodných kontaktov sa značne zvýrazňuje istý nedostatok vhodných prekladových slovníkov vo viacerých slovensko-inojazyčných vzťahoch. Cieľom podujatia bolo načrtnúť obraz o pripravovaných slovníkových dielach, umožniť stretnutie autorských kolektívov viacerých (i dlhodobo rozpracovaných) lexikografických projektov, rozvinúť diskusiu o metodologických a praktických otázkach prípravy slovníkov a prispieť k hľadaniu riešení aktuálnych problémov.

V pôvodnom programe podujatia boli zastúpené kolektívy všetkých slovensko-inojazyčných lexikografických projektov, na ktorých sa v tomto období pracuje, rozličné dôvody však zabránili prísť predstaviteľom viacerých z nich (M. Myjavcová - slovensko-srbochorvátsky slovník, V. Holubová - slovensko-český slovník, A. Böhmerová - anglicko-slovenský slovník). Hoci sa tým do istej miery zmenila pôvodná koncepcia stretnutia, odzneli tu viaceré zaujímavé teoretické vystúpenia a rozvinula sa bohatá diskusia o rozličných stránkach nastolenej problematiky. V pripravených príspevkoch sa hovorilo o mieste prekladových slovníkov vo všeobecnej typológii slovníkov (**J. Horecký**), o typológii prekladových ekvivalentov vypracovanej slovenskou rusistikou pri koncipovaní slovensko-ruských a rusko-slovenských prekladových slovníkov, pričom sa prítomným predložil jej "klasický variant" (**E. Sekaninová**) aj novšia koncepcia (**S. Jarošová**). Skúsenosti slovenskej rusistiky, ktorá mala po dlhý čas v oblasti prekladovej lexikografie najlepšie podmienky na rozvoj a dospela v teoretickej aj praktickej sfére k nemalým výsledkom, môžu byť využité a môžu pôsobiť inšpiratívne aj pri príprave slovensko-inojazyčných slovníkov; pravda, zvolená lexikografická koncepcia nie je nezávislá od autorských a vydavateľských možností, preto priamy prenos skúseností zrejme nie je možný (v diskusii sa tohto problému dotkol **E. Horák**). O frazeológii v dvojjazyčnej lexikografii hovoril **P. Ďurčo**, ktorý v konfrontácii s nemeckou frazeológou predstavil viacrovinový systém charakteristík, ktoré je potrebné zachytiť, ak má byť frazeologizmus v slovníku spracovaný so všetkými údajmi potrebnými pre používateľa. **M. Ladevićová** privítala vydanie Srbochorvátsko-slovenského a slovensko-srbochorvátskeho slovníka, **E. Horák** ako autor tohto slovníka priblížil okolnosti jeho vzniku. **M. Pančíková** predstavila pripravovaný poľsko-slovenský slovník stredného typu. Na dvojjazyčnú lexikografiu, počítačové korpusy ako súčasnú podobu jej materiálovej bázy a na konzistentnosť lexikografickej praxe sa vo svojich vystúpeniach sústredil **W. Paprotté**, profesor münsterskej univerzity, v ktorej sa nachádza jeden z najväčších korpusov nemeckého jazyka, ale - práve v záujme prekladovej nemecko-inojazyčnej lexikografie - aj inojazyčných korpusov. Prehľad o súčasnej britskej lexikografii predniesol **J. Šikra**. Diskusia sa dotýkala všetkých naznačených okruhov.

4. celoslovenské stretnutie jazykovedcov malo síce v porovnaní s minulými rokmi menší počet účastníkov, no komornejšia atmosféra podujatiu neublížila. Prednášky a diskusie so sympatickým pracovným priebehom, aj priateľské popracovné stretnutia zapadali do príjemného prostredia univerzitného zariadenia.

Uverejňujeme tézy tých referátov, ktoré nám autori poskytli - chýbajúce príspevky W. Paprotteho v prípade ich doručenia do redakcie uverejníme v niektorom z ďalších čísel ZSJ.

PhDr. Mira Nábělková, CSc.

Pokus o typológiu slovníkov

Základným kritériom pri typologizácii slovníkov je vzťah pojmu a jeho pomenovania. Podľa M. Peščakovej tu možno heslovite naznačiť tri typy: od slova k pojmu, od pojmu k slovu, od slova k slovu.

K prvému typu patria encyklopedické slovníky, v ktorých sa na ľavej strane uvádza pomenovanie javu (často aj viacslovné), na pravej strane sa vysvetľuje podstata predmetu alebo javu. Patria sem aj terminologické výkladové slovníky.

Príkladom na postup od pojmu k slovu je ideografický slovník: k názvu pojmu v ľavej časti sa v pravej časti uvádza súpis slov, ktorými sa tento pojem pomenúva. Tak vzniká aj istý typ synonymického slovníka.

Na princípe od slova k slovu je založený dvojjazyčný terminologický slovník, kde proti termínu v ľavej časti kladie inojazyčný termín v pravej časti. V dvojjazyčnom prekladovom slovníku sa proti slovu v ľavej časti obyčajne kladú viaceré ekvivalenty v pravej časti.

V jednojazyčnom výkladovom slovníku sa na ľavej strane ako heslá uvádzajú aj varianty, synonymá. Na pravej strane sa uvádzajú nielen parafrázy významu, ale aj väzby, príklady možných použití, synonymá. V hniezdovaných slovníkoch sa naznačujú aj ďalšie sémantické súvislosti.

Prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc.

Ekvivalenčné typy lexém v dvojjazyčnej lexikografii

Úlohou dvojjazyčnej lexikografie je ekvivalentácia lexikálnej sústavy jazyka L_1 v jazyku L_2 cez jej jednotky, predstavené ako heslá v slovníku.

Ústredným problémom dvojjazyčnej lexikografie je určovanie ekvivalentov lexém L_1 v L_2 ako realizácie v nich obsiahnutých sém, tvoriacich semémy. Ekvivalentom lexémy L_1 je lexéma (alebo lexikálne spojenie, či iné lexikálne vyjadrenie) L_2, ktorá pomenúva semému (ako súhrn sém) realizovanú lexémou čiže lexiu L_1 výrazovými prostriedkami L_2.

V dvojjazyčnej lexikografii sa uplatňujú nasledujúce typy ekvivalencie:

I. Symetrická ekvivalencia 1) keď sa lexéma L_1 ako realizácia semémy s istým sémovým zložením plne zhoduje s lexémou v L_2, čiže jedna lexia má jeden ekvivalent (napr. slov. *lampa*, rus. *lampa*, nem. *die Lampe*, angl. *a lamp*); 2) keď sa lexéma v L_1 ako realizácia viacerých semém zhoduje s ekvivalentom v L_2 [napr. rus. *mir* - slov. (v rôznych významoch) *svet*: a) (vesmír); b) (planéty); c) (Zem); d) (ľudia, ľudstvo); e) (život ľudí na zemi); f) (okruh ľudí s rovnakými príznakmi alebo záujmami); ... Podobne slov. *farba* - nem. (v rôznych významoch) *die Farbe*: a) (vlastnosť hmoty vnímaná zrakom); b) pren.; c) (farbivo); d) (sfarbenie pleti); e) hud. (timbre); f) kart.].

II. Symetricko-asymetrická ekvivalencia 1) keď lexémy v L_1 a L_2 sú svojím sémovým obsahom čiastočne zhodné a čiastočne nezhodné (napr. slov. *bunka* - nem.: 1. (v rôznych významoch) *die Zelle*: a) biol.; b) včel.; c) admin.; 2. stav. *die Einheit*; 3. tech. *das Element*); alebo slov. *pole* - rus. 1. (v rôznych významoch) *pole*: a) (roľa); b) (chotár); c) (miesto výskytu niečoho); d) (ohraničená plocha); e) fyz. ...; 2. (bojisko) *pole sraženija, front*); 3. stav. *proljot*; 4. (oblasť činnosti) *oblasť, sfera, pole*.

III. Asymetrická ekvivalencia 1) keď lexéma v L_1 je ekvivalentná v L_2 toľkými lexémami, koľko lexií ako realizácie istých semém lexéma v L_1 obsahuje (napr. rus. *rukav* - slov. 1. *rukáv*; 2. *rameno* (rieky); 3. *hadica* alebo nem. *der Korb* - slov. 1. *kôš*; 2. *noša*; angl. *manual* - slov. 1. *ručný, manuálny*; 2. *príručný*);

2) keď lexéma v L_1 obsahuje semémy, pre ktoré je príznačné iné zoskupenie sém ako pre semémy ekvivalentnej lexémy v L_2 [napr. slov. *operadlo* - rus. 1. (na opretie chrbta) *spinka*; 2. (na opretie rúk) *podlokotnik* alebo slov. *ruka* - nem. 1. (horná končatina po zápästie) *der Arm*; 2. (časť od zápästia s prstami) *die Hand*; alebo slov. *fúzy* - angl. 1. (pod nosom) *moustache*; 2. (od kútikov úst) *whiskers*];

3) keď sa v L_1 istá realita vyjadruje inak ako v L_2. Zaraďujú sa sem i ekvivalenty reálií.

Ekvivalenčné typy vypracované na základe konfrontácie slovenskej a ruskej lexiky vo Veľkom slovensko-ruskom slovníku (I. zv. - 1979, II. - 1982, III. - 1986, IV. - 1990, V. - v tlači, VI. - pripravuje sa do tlače) sú aplikovateľné aj na konfrontovanie lexiky iných jazykov v dvojjazyčných slovníkoch.

Doc. PhDr. Ella Sekaninová, DrSc.

Typológia ekvivalentov a štruktúra hesla v dvojjazyčnom slovníku

I. Štruktúra dvojjazyčného slovníka

Faktory vplývajúce na štruktúru:

1) typ slovníka: aktívny vs. pasívny

2) typ používateľa: žiak, prekladateľ, jazykovedec, turista ⟹ školský slovník, veľký slovník akademického typu, polytechnický prekladový slovník, turistický slovník ap.

⇓

makroštruktúra:

veľkosť heslára, spracovanie frazeológie, spracovanie prefixoidov, predpôn, kompozít ap.

⇓

mikroštruktúra:

heslo = lemma (s gramatickým aparátom) + sémantizácia ⇔ ekvivalent + sémantizácia (fakult. komponenty ekvivalentu) + exemplifikácia

II. Dichotómie dvojjazyčného slovníka

1) aktívny slovník produkcia, preklad do cudzieho jazyka	vs.	pasívny slovník percepcia, preklad z cudzieho jazyka
2) výkladový ekvivalent	vs.	prekladový ekvivalent
3) výstavba hesla podľa významového členenia lemmy východiskového jaz.	vs.	podľa ekvivalentov cieľového jazyka

III. Typy ekvivalentov podľa

1) kritéria jazykovej roviny (izosémovosť východiskovej jednotky a ekvivalentu):

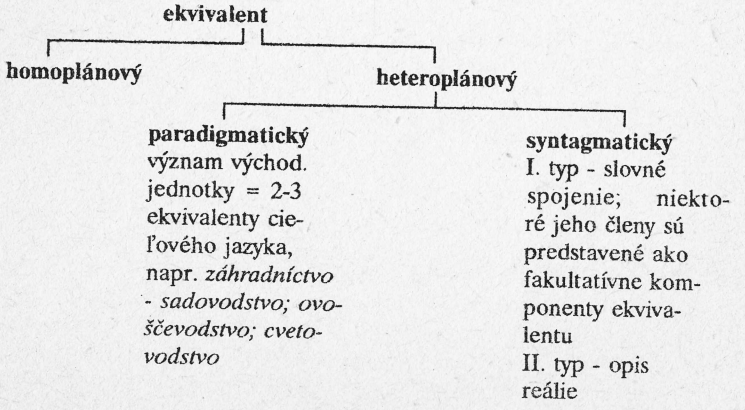

2) kritéria izofunkčnosti:

typový ekvivalent	vs.	uzuálny ekvivalent
najvšeobecnejšie z možných synoným		vyskytujúci sa len v určitom obmedzenom type kontextu

3) kritéria úplnosti:
úplný ekvivalent (izosémový)
čiastočný ekvivalent (niektoré sémy chýbajú, resp. sú navyše)
nulový ekvivalent (opis významu východiskovej jednotky)
4) kritéria dosaditeľnosti do textu:
prekladový ekvivalent
výkladový ekvivalent

Vzájomný vzťah medzi jednotlivými typmi ekvivalentov:
čiastočný ekvivalent: 1. jednotlivé členy paradigmatického ekvivalentu;
2. syntagmatický ekvivalent I. typ
nulový ekvivalent: syntagmatický ekvivalent II. typ
prekladový ekvivalent: 1. homoplánový (úplný);
2. jednotlivé členy paradigmatického ekvivalentu;
3. niekedy syntagmatický ekvivalent I. typ
výkladový ekvivalent: syntagmatický ekvivalent I. aj II. typ

IV. Štruktúra hesla v aktívnom type slovníka:
1) podľa významového členenia lemmy + sémantizácia
2) podľa štruktúry ekvivalentov + sémantizácia

Štruktúra hesla v pasívnom type slovníka:
1) výpočet možných ekvivalentov v súlade s významovým členením lemmy (1 význam lemmy môže mať aj 2 - 3 ekvivalenty, ktoré nie sú úplnými synonymami);
2) členenie hesla na prekladové významy (nerelevantné z hľadiska východiskového jazyka);
3) spojenie prístupu 1) a 2);
4) časté používanie výkladového ekvivalentu aj tam, kde jestvuje neúplný ekvivalent alebo programové používanie výkladového ekvivalentu vo všetkých prípadoch

A. Jarošová, CSc.

Informácia o poľsko-slovenskom slovníku

Na Katedre slovanských filológií FF UK sa pripravuje poľsko-slovenský slovník stredného typu (asi 70-75 tisíc hesiel). Opačnú verziu chystá slovakistické pracovisko na UJ v Krakove. Heslá do poľsko-slovenského slovníka spracúvajú dvaja interní pracovníci katedry: PhDr. Pančíková a PhDr. Servátka. Okrem nich sú v kolektíve doc. Buffa, PhDr. Capiak a PhDr. Savčáková. V decembri 1989 bola uzavretá zmluva so SPN o vydaní slovníka. Jeho rukopis by mal byť odovzdaný do tlače do konca roku 1994. V dnešnej ťažkej situácii, v akej sa vydavateľstvo nachádza, nevedno, či sa to uskutoční.

Slovník by mal slúžiť predovšetkým slovenskému používateľovi. Hlavným prameňom pri výbere a spracovaní hesiel je trojzväzkový Słownik Języka Polskiego pod red. M. Szymczaka. Stručná koncepcia slovníka bola predstavená na lexikografickom seminári. Slovník by mal obsahovať bežnú slovnú zásobu, najpoužívanejšiu frazeológiu a základné odborné termíny. Z hovorových, zastaraných a nárečových slov uvedie tie, ktoré sú frekventované v bežnom hovorovom jazyku, v súčasnej literatúre a v tlači. Heslá sú usporiadané abecedne v základnom tvare. Hniezdovanie sa využíva len pri slovese (vidové páry sa hniezdujú).

Úlohou tohoto slovníka, tak ako každého dvojjazyčného slovníka, je poukázať na zhody a odlišnosti v lexike. Zhodná ekvivalencia je napr. pri heslách: *fama, figuralny, habit, lešny*. Zhodné sú aj prípady, keď zhodné sémémy sú realizované formálne nezhodnými lexémami, napr.: *handlarka - priekupníčka, kartofel - zemiak* ap. Problematické sú heslá, keď v L^2 neexistuje ekvivalent - lexému východiskového jazyka treba pretlmočiť približnou náhradou alebo opisom, napr.: *barszcz - boršč* (typická poľská polievka z červenej repy).

Veľmi dôležité je, aby sa v prekladovom slovníku nachádzali tzv. zradné slová al. falošní priatelia (faux amis). Najmä v geneticky blízkych jazykoch, akými sú slovenčina a poľština, môžu takéto slová spôsobiť veľa omylov a nedorozumení. Interferencia je zvlášť nebezpečná pre začínajúceho tlmočníka a prekladateľa. Na ilustráciu niekoľko poľsko-slovenských príkladov zradnosti: *batog* (kniž. *korbáč, bič*) - *batoh* (*plecak*, pren. expr. *bagaž*), *bluźnić* (*rúhať sa, posmievať sa*) - *blúzniť* (1. *bredzić*, 2. expr. *śnić, marzyć*), *fikać* (*virgať, švihať, skackať*) - *fikať* (*szlochać*), *kujon* (*bifloš*) - *kujon* (*łobus, filut*).

PhDr. Marta Pančíková, CSc.

O Srbochorvátsko-slovenskom a slovensko-srbochorvátskom slovníku z druhej strany

Som šťastná, že môžem na tomto seminári pozdraviť vyjdenie Srbochorvátsko-slovenského a slovensko-srbochorvátskeho slovníka, ktorý ešte zaváňa tlačiarenskou čerňou. Slovník vydalo Slovenské pedagogické nakladateľstvo v Bratislave v koprodukcii s vydavateľstvom juhoslovanských Slovákov Obzor v Novom Sade. Jeho autorom je srbochorvatista docent dr. Emil Horák. Slovník je prvým väčším prekladovým srbochorvátsko-slovenským a slovensko-srbochorvátskym slovníkom nielen na Slovensku, ale aj v Juhoslávii, keďže sa doteraz vydávali v Juhoslávii zväčša

zväčša iba malé terminologické slovníčky pre školské potreby juhoslovanských Slovákov.

Slovník docenta Emila Horáka bude určite predmetom odborného hodnotenia. Tu by som sa dotkla iba otázky, ako sa v danom slovníku rieši aktuálna otázka lexikálnej variantnosti súčasného srbochorvátskeho jazyka. Treba vyzdvihnúť, že sa docentovi Horákovi podarilo v slovníku na jednej strane prezentovať celistvosť srbochorvátskeho spisovného jazyka, na druhej strane vyjadriť jeho variantnú územnú realizáciu. V srbochorvátsko-slovenskej verzii sa totiž uvádzajú variantné lexémy dôsledne podľa abecedy bez osobitného vyznačovania, čím sa predstavuje celistvosť srbochorvátčiny, v slovensko-srbochorvátskej časti sa však lexikálne varianty podávajú graficky tak, že lexémy východného (srbského) variantu sa dôsledne uvádzajú pred lomenou čiarou a lexémy západného (chorvátskeho) variantu sa uvádzajú za lomenou čiarou. Takéto premyslené riešenie je aj v našej srbochorvátskej lexikografii novátorské, keďže sa v ňom ide o krok ďalej oproti napríklad školskému slovníku "Školski rečnik standardnog srpskohrvatskog/hrvatsko-srpskog jezika" 1. 2. (Novi Sad 1989, 1990), v ktorom sa síce variantná lexikálna polarizácia už vyznačuje, ale sa ešte nevyznačuje jej územné používanie, ako to robí vo svojom slovníku docent E. Horák. Takéto riešenie lexikálnej polarizácie srbochorvátskeho jazyka považujem v prekladovej lexikografii za perspektívne.

Mr. Milica Ladević

Srbochorvátsko-slovenský a slovensko-srbochorvátsky slovník

Teória významovej ekvivalencie v lexikografii, ktorú rozpracovali a ďalej dopracúvajú naši rusisti, je nepochybne plodná. A dovolím si na základe vlastnej lexikografickej praxe tvrdiť, že je aplikovateľná pri tvorbe prekladových slovníkov ktorýchkoľvek dvoch slovanských jazykov. Pravda, táto teória sa v našich podmienkach mohla v praxi uplatniť iba v rusistike, keďže aplikovanie tejto teórie v praxi si vyžaduje okrem primeraného počtu lingvistov lexikografov aj náročné vydavateľské možnosti (rozsah šiestich zväzkov v jednej verzii). Pri ostatných filológiách (vrátane svetových jazykov) takéto možnosti u nás v minulosti neboli, nie sú ani teraz a vari nebudú ani v blízkej budúcnosti. Pri tvorbe a vydávaní slovensko-inoslovanských, resp. inoslovansko-slovenských slovníkov je tak nateraz priepastný rozdiel medzi uvedenou teóriou a jej realizáciou v praxi. Toto tvrdenie by som mohol dokumentovať aj vlastnou kalváriou, ktorú som podstúpil pri vydávaní prítomného Srbochorvátsko-slovenského a slovensko-srbochorvátskeho slovníka, ktorý tu tak pekne predstavila kolegyňa mr. Milica Ladevićová. Tento slovník som totiž v prvej verzii odovzdal do nakladateľstva ešte v roku 1978. Teda vychádzal plných trinásť rokov. Navyše tento slovník predstavuje iba veľmi malú časť zozbieraného a spracovaného lexikografického materiálu

pre slovník stredného typu. Na vydanie takéhoto slovníka stredného typu sa už vydavateľ nenašiel. O tom, že obdobné problémy s tvorbou a vydávaním prekladových slovníkov sú aj v iných filológiách (okrem rusistiky), svedčí už veľký deficit takýchto slovníkov, osobitne slovanských jazykov, u nás.

Zohľadňujúc daný stav mali by sme sa na tomto seminári, ale aj mimo neho, vážne zamýšľať nielen nad teoretickými otázkami tvorby prekladových slovníkov, lež aj nad ich vydávaním najmä v nových ekonomických podmienkach. Isté riešenie by som videl v zapojení výpočtovej techniky (počítačov) do procesu tvorby prekladových slovníkov, ako aj v hľadaní nových, menej náročných druhov tlače takýchto slovníkov.

Doc. PhDr. Emil Horák, CSc.

Frazeológia v dvojjazyčnom slovníku

Frazeológia predstavuje autonómnu zložku slovnej zásoby, ktorá si vyžaduje osobitný prístup pri lexikografickom spracúvaní. V praxi stojíme pred tromi problémami: a) definícia, resp. vymedzenie frazeologickej jednotky, b) zaraďovanie frazeológie v slovníkoch, c) opis frazeologických jednotiek.

Vymedzenie frazeologickej jednotky je komplikované z dvoch dôvodov. Po prvé v rámci frazeológie sa skúmajú jednotky s rôznym stupňom sémantickej transformácie komponentov, ktoré evokujú priamu súvislosť s individuálnym významom slova. To komplikuje rozhodnutie, či ide v konkrétnom spojení o realizáciu individuálneho významu, alebo či ide o kolokačne viazanú súvislosť. Po druhé je vymedzovanie frazeologických jednotiek komplikované tým, že v rámci frazeológie sa skúmajú štruktúrne heterogénne jednotky od minimálnych spojení typu *že či, len aby, no veď, veru tak* až po útvary súvetného typu (ak zaraďujeme do idiomatiky aj paremiológiu), napr. *"Komu pánboh, tomu všetci svätí, komu čert, tomu všetci kati"* a pod.

Z doterajších troch spôsobov zaraďovania frazeologizmov v slovníkoch (podľa prvého komponentu, podľa tzv. gramaticky oporného komponentu a podľa sémanticky dominantného komponentu, resp. tzv. kľúčového slova) sa ukazuje aj napriek niektorým praktickým problémom tretí spôsob ako najvhodnejší. Podmienkou je, aby bol v slovníku dôkladne spracovaný systém odkazov.

Pri opise frazeologických jednotiek, resp. pri zisťovaní ekvivalentu v prípade dvojjazyčného slovníka platia v porovnaní so slovom niektoré zvláštnosti. Možno ich rozdeliť do štyroch okruhov:

a) zisťovanie miery ekvivalentnosti podľa motivácie
b) zisťovanie miery ekvivalentnosti podľa obsahovej totožnosti
c) zisťovanie miery ekvivalentnosti podľa gramatických funkcií
d) zisťovanie miery ekvivalentnosti podľa pragmatických funkcií.

Aj keď nie je rovnaká motivácia porovnávaných frazeologizmov nevyhnutnou podmienkou pre určenie slovníkového ekvivalentu, je to spravidla prvý krok, o ktorý sa lexikograf pokúsi. Pravda, dôsledky, ktoré vyplývajú z rozdielnej motivácie, sa vážnejšie prejavujú až v konkrétnej komunikácii. V slovníku sa často využívajú kombinácie niekoľkých spôsobov ekvivalentácie, ak nemáme totožný frazeologizmus v cieľovom jazyku, a to pomocou iného významovo blízkeho frazeologizmu s inou motiváciou, pomocou synonymného slova, slovného spojenia alebo parafrázou.

Prax ukazuje, že frazeologický ekvivalent bez ďalších informácií o jeho fungovaní nedáva používateľovi možnosť, aby sa vedel skutočne kompetentne rozhodnúť o jeho použití.

Veľmi dôležité je porovnanie obsahovej totožnosti oboch frazeologizmov. Ide tu o porovnanie identickosti polysynonymie, napr.:

kleine Fische	*malé ryby*
- unbedeutende Dinge	- 0
- kleine (Neben)gewinne	- +
- leicht zu erledig. Dinge	- 0
- unbedeutende Personen	- +

Zo štyroch významov v nemčine má slovenský ekvivalent len dva. Iný prípad je, keď majú porovnávané jednotky rozdielnu distribúciu sémantických príznakov:

reden wie ein Buch	*hovoriť ako kniha*
+ sehr viel	- 0
+ pausenlos, unaufhörlich	- +/-
+/- gelehrt, gewandt	- +
0 fliessend	- +

Pri zisťovaní miery ekvivalentnosti podľa gramatických funkcií ide o porovnanie možností zapojenia frazeologizmu vo vete. Ak máme napr. frazeologizmus *"frank und frei"* vysvetlený ako *"offen und ehrlich"*, teda *otvorene a čestne*, nevieme, či je okrem adverbiálnej funkcie (napr. *etwas frank und frei sagen*) možná aj atributívna (napr. *er ist ein frank und freier Mensch/?/*).

Ďalším dôležitým krokom je porovnanie počtu, a najmä kvality obsadenia aktantov porovnávaných frazeologizmov. Pre používateľa je napríklad potrebné vedieť, že v prípade frazeologizmu *"jemand hat Haare auf den Zähnen"* vo význame 'niekto je škriepny', môže byť subjektová pozícia obsadená len pomenovaniami označujúcimi osoby ženského pohlavia. Podobne pri frazeologizme *"jemand steht unter dem Pantoffel"* môže byť subjektová pozícia obsadená len pomenovaním označujúcim osoby mužského pohlavia.

Okrem určenia syntaktických funkcií, valenčných pozícií treba čo najpresnejšie špecifikovať spájateľnosť porovnávaných frazeologizmov. Používateľ slovníka musí mať informáciu o uzuálnom, resp. obmedzenom kontexte používaných jednotiek, aby ich mohol bezproblémovo zaradiť do výpovede, napr. pri frazeologizme *"mit Haut und Haaren"* s významom 'völlig, ganz und gar', treba uviesť reálne obmedzenie na tri sloveså, s ktorými sa môže spájať (*fressen, verschlingen, sich verschreiben*) a pod.

Zložitú oblasť pri porovnávaní frazeologizmov predstavuje porovnávanie miery ekvivalentnosti podľa pragmatických funkcií. Ide tu o veľmi špecifické a individuálne informácie o situačných potenciách a možnostiach zapojenia frazeologizmu do výpovede. Pri frazeologizme *"in Kürze"* nám napríklad nestačí poznať len význam 'bald', treba vedieť, že je možné ho použiť len pri označovaní budúcich dejov, napr.:
Er wird bald/in Kürze eine grosse Reise antreten.
Nie je však možné použiť ho pri dejoch označujúcich minulosť, napr.:
**Er ist dann bald/in Kürze abgereist.*

Peter Ďurčo, CSc.

Súčasná britská lexikografia

Z rozsiahlej slovníkovej produkcie vo Veľkej Británii sa v príspevku venuje pozornosť jednojazyčným výkladovým slovníkom. Z nich boli na konci osemdesiatych a na začiatku deväťdesiatych rokov dostupné hlavne slovníky už tradičných renomovaných vydavateľstiev - Collins, Chambers, Longman, Oxford University Press. Každý slovník z uvedených vydavateľstiev prináša okrem spoločných vlastností aj niečo špecifické. Napríklad vydavateľstvo Collins okrem jednozväzkového rozsiahleho výkladového slovníka (*The Collins Dictionary of the English Language*; 2. vyd. 1986, obsahuje 186 000 hesiel vrátane 15 000 encyklopedických), ktorý je považovaný v súčasnosti za jeden z najlepších jednozväzkových výkladových slovníkov angličtiny, ale je určený skôr pre britského alebo v angličtine značne pokročilého používateľa, vydalo v spolupráci s Birminghamskou univerzitou priekopnícky výkladový slovník (*The Collins Cobuild English Language Dictionary*; 1987) určený pre učiacich sa angličtinu. Vydavateľstvo Oxfordskej univerzity sprístupnilo doterajšie vydanie veľkého Oxfordského anglického slovníka (*The Oxford English Dictionary*) aj na disketách, ale na úplne nové prepracované vydanie celého slovníka si však budú musieť záujemci počkať pravdepodobne až do začiatku ďalšieho storočia. Z ďalších jednojazyčných anglických slovníkov vydaných v Británii hodno spomenúť nové vydanie Rogetovho Thesaura (1987; red. B. Kirkpatrick), ako aj žánrovo podobný tematický slovník T. Mc Arthura zo začiatku osemdesiatych rokov (*The Longman Lexicon of Contemporary English*).

Aj na príklade britskej lexikografie jasne vidieť, že klasický spôsob prípravy slovníkov (doklady zhromažďované na excerpčných lístkoch v rozsiahlych kartotékach a koncipovanie slovníka pomocou pera a papiera) už patria (aspoň v Británii a v mnohých západných krajinách) minulosti. V súčasnosti jednoznačne prevládlo zostavovanie slovníkov na počítačoch, pričom sa využívajú rozsiahle materiálové korpusy počítačovo spracované a prístupné pomocou špecifických programov. Kým spočiatku mali najväčšie slovníko-

vé korpusy okolo 4-5 mil. slov (napr. Brownov korpus), slovníkový korpus vydavateľského projektu Collins Cobuild v druhej polovici osemdesiatych rokov mal už 20 mil. slov a začiatkom deväťdesiatych rokov sa začal budovať Britský národný korpus, v ktorom by sa v priebehu troch rokov malo zhromaždiť 100 mil. slov súčasnej hovorenej a písanej angličtiny. Účastníkmi tohto projektu sú popredné britské vydavateľstvá a niektoré univerzity.

Komputerizácia slovníkovej práce, ako aj budovanie rozsiahleho počítačového korpusu slovenčiny sú nevyhnutnými cieľmi aj pre zdokonalenie a zefektívnenie lexikografickej práce na Slovensku. Hoci počítače ešte zatiaľ nemôžu nahradiť intelektuálnu prácu lexikografa, môžu ju dostať svojimi technickými možnosťami na novú, vyššiu úroveň.

PhDr. Juraj Šikra, CSc.

Správa o činnosti Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV za rok 1991

Prácu SJS pri SAV v roku 1991 organizoval výbor v zložení: PhDr. Klára Buzássyová, CSc., predsedníčka, PhDr. Milan Majtán, CSc., prof. PhDr. Ján Sabol, DrSc., doc. PhDr. Pavol Žigo, CSc., podpredsedovia, PhDr. Mira Nábělková, CSc., tajomníčka, PhDr. Sibyla Mislovičová, hospodárka, prof. PhDr. Ján Findra, DrSc., predseda pobočky v Banskej Bystrici, doc. PhDr. Juraj Furdík, CSc., predseda pobočky v Prešove, doc. PhDr. Ema Krošláková, CSc., predsedníčka pobočky v Nitre, členovia výboru doc. PhDr. Juraj Dolník, DrSc., prom. fil. Adriana Ferenčíková, CSc., doc. PhDr. Emil Horák, CSc., doc. PhDr. Jozef Mlacek, CSc. Revízorkami spoločnosti boli PhDr. Anna Oravcová, CSc., a PhDr. Anna Šebestová. Výbor spoločnosti sa zišiel na troch zasadnutiach, na ktorých riešil koncepčné aj aktuálne organizačné otázky práce spoločnosti. Schválil návrh rozpočtu, plán výskumu a celkový plán činnosti SJS pri SAV na rok 1992 (valné zhromaždenie koncom prvého štvrťroku 1992, 5. celoslovenské stretnutie jazykovedcov zamerané na otázky areálovej lingvistiky, kolokvium Výskum slovenskej hydronymie, Kolokvium mladých jazykovedcov, diskusie o čiastkových výsledkoch grantových výskumných úloh a pravidelné prednášky v Bratislave a v pobočkách).

Organizačná a vedeckovýskumná činnosť v r. 1991. V tomto roku podobne ako v predchádzajúcom období sa Slovenská jazykovedná spoločnosť koncentrovala na prednáškovú činnosť - v Bratislave a v pobočkách odznelo 44 vedeckých prednášok (vrátane prednášok na 4. celoslovenskom stretnutí jazykovedcov v Modre-Piesku 1.-2. 10. 1991), na ktorých sa zúčastňovali vedeckí a pedagogickí pracovníci a študenti jazykovedného zamerania, ale aj záujemcovia z iných odborov. Osem z uvedených prednášok predniesli v Bratislave (resp. v Modre-Piesku) zahraniční prednášatelia - prof. Altmann, prof. Paprotté, prof. Köhler, Dr. Wagener (NSR), doc. Markowski (Poľsko), doc. Jerković (Juhoslávia) a kand. fil. vied M. A. Osipova (ZSSR).

V októbri 1991 SJS pri SAV v spolupráci s Katedrou slovenského jazyka FF UK v Učebnom zariadení UK v Modre-Piesku zorganizovala dve väčšie podujatia. V dňoch 1.-2. októbra sa konalo 4. celoslovenské stretnutie jazykovedcov, ktorého hlavnou náplňou bol lexikografický seminár o dvojjazyčnej lexikografii, predstavujúcej aktuálnu tému v súčasnej situácii zintenzívnených medzinárodných kontaktov. Jeho cieľom bolo sprostredkovať kontakt autorských kolektívov a výmenu informácií o príprave slovensko-inojazyčných a inojazyčno- -slovenských slovníkových diel vznikajúcich u nás i v zahraničí. Hoci sa okruh prihlásených prednášateľov v poslednej chvíli z rozličných dôvodov zúžil (neprišla napr. doc. M. Myjavcová z Nového Sadu, pracujúca na slovensko-srbochorvátskom slovníku, PhDr. V. Holubová z Prahy, spoluautorka slovensko-českého slovníka a i.), podujatie prinieslo užitočnú diskusiu o metodologických aj praktických otázkach

prípravy slovníkových diel (odznelo 9 prednášok, z toho dve predniesol prof. Paprotté z Münsteru).

V dňoch 21.-22. októbra 1991 sa v Modre-Piesku konalo Kolokvium mladých jazykovedcov ako prehliadka výskumných prác mladých jazykovedcov zo slovenských jazykovedných a zahraničných slovakistických pracovísk. Týmto podujatím chcela SJS utvoriť priestor na informáciu o výskumnom zameraní a výskumných výsledkoch mladých jazykovedcov jednotlivých pracovísk, na generačnú výmenu názorov, ako aj na nadviazanie osobných odborných kontaktov. Pri účasti pracovníkov JÚĽŠ SAV, Ústavu pro jazyk český ČSAV, Ústavu slovenskej literatúry pri SAV, Ústavu slavistiky a balkanistiky AV ZSSR a slovenských filozofických a pedagogických fakúlt (odznelo 24 príspevkov viacerých tematických okruhov sprevádzaných bohatou diskusiou) Kolokvium uviedlo široké spektrum otázok, na ktoré v súčasnosti sústreďujú pozornosť mladí jazykovedci. SJS plánuje vydať zborník prác z tohto podujatia - sponzorskú účasť prisľúbil denník Smena.

V prvom polroku 1991 pracovala sekcia mladých lingvistov; pod vedením prof. Horeckého sa uskutočnilo 10 seminárov, ktoré navštevovali vedeckí ašpiranti a ďalší mladí jazykovedci z JÚĽŠ SAV, z bratislavských a mimobratislavských vysokých škôl.

Na vedeckovýskumnú činnosť SJS pri SAV v tomto roku nedostala plánované finančné prostriedky, preto sa z plánovaných úloh (záverečné práce na Encyklopédii slovenskej jazykovedy, lexikálna synergetika, príprava monografie o hydronymii povodia Ipľa, publikovanie čiastkových výsledkov sociolingvistického výskumu) realizovali len neodkladné práce súvisiace s Encyklopédiou slovenskej jazykovedy a lexikálnou synergetikou. Finančné prostriedky na dokončenie Encyklopédie slovenskej jazykovedy (5000.- Kčs) poskytol Jazykovedný ústav Ľ. Štúra. Finančné krytie spracovania slovnej zásoby slovenčiny pre medzinárodný projekt lexikálnej synergetiky v tomto roku prevzala nemecká strana (Ruhrska univerzita v Bochume). Súčasťou tejto spolupráce boli prednášky prof. Altmanna (Bochum) a prof. Köhlera (Trier) v Bratislave.

V roku 1991 boli do tlače pripravené dve dvojčísla Zápisníka slovenského jazykovedca s tézami vedeckých prednášok a najzávažnejšími informáciami zo slovenskej jazykovedy.

PhDr. Mira Nábělková, CSc.

Zoznam prednášok Slovenskej jazykovednej spoločnosti v r. 1991

Bratislava

19. 2. - doc. PhDr. Vincent Blanár, DrSc.: 17. medzinárodný onomastický kongres v Helsinkách
5. 3. - PhDr. Jana Skladaná, CSc.: Slovenská frazeológia z hľadiska diachrónie

26. 3. - doc. PhDr. Dezider Kollár, CSc.: Pohyb v slovnej zásobe súčasnej spisovnej ruštiny
23. 4. - Dr. Peter Wagener (Mannheim): Metodologické otázky skúmania nárečí
7. 5. - Dr. hab. Andrzej Markowski (Varšava): Kierunki we współczesnej polskiej semantyce leksykalnej
16. 5. - PhDr. František Čermák, DrSc.: Syntagmatika a paradigmatika slovníku a slova
1. 10. - prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc.: Typológia slovníkov
1. 10. - doc. PhDr. Ella Sekaninová, DrSc.: Ekvivalenty v dvojjazyčnom slovníku
1. 10. - prof. Dr. Wolf Paprotté (Münster): Počítačové korpusy a dvojjazyčná lexikografia
1. 10. - doc. PhDr. Emil Horák, CSc.: Slovensko-srbochorvátsky a srbochorvátsko-slovenský slovník
1. 10. - PhDr. Marta Pančíková, CSc.: Poľsko-slovenský slovník stredného typu
1. 10. - Peter Ďurčo, CSc.: Frazeológia v dvojjazyčnom slovníku
1. 10. - PhDr. Juraj Šikra, CSc.: Súčasná anglická lexikografia
2. 10. - prof. Dr. Wolf Paprotté (Münster): Konzistentnosť v lexikografickej praxi
2. 10. - Alexandra Jarošová, CSc.: Typológia ekvivalentov a štruktúra hesla v dvojjazyčnom slovníku
24. 10. - kand. fil. nauk Maria A. Osipova: Karpatskij areaľno-etimologičeskij slovar
18. 11. - prof. Dr. Reinhard Köhler (Trier): Grundlagen der synergetischen Linguistik
18. 11. - prof. Dr. Gabriel Altmann (Bochum): Veda a jazykoveda
5. 12. - doc. Dr. Jovan Jerković (Nový Sad): Súčasný štandardný srbochorvátsky jazyk (súčasná situácia, problémy, výhľady)

Nitra

15. 1. - prof. PhDr. František Miko, DrSc.: Z trendov súčasnej filológie
25. 2. - doc. PhDr. Ema Krošláková, CSc.: Život a dielo Konštantína a Metoda v cirkevnoslovanských pamiatkach
18. 3. - PhDr. Ján Doruľa, CSc.: O slovenskej jazykovej a etnickej jednote
8. 5. - doc. PhDr. Juraj Furdík, CSc.: Onomaziologické symetrie a asymetrie v lexike slovanských jazykov
30. 9. - PhDr. Milan Majtán, CSc.: Genéza slovenčiny vo svetle vlastných mien
16. 10. - prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc.: Systémové predpoklady jazykovej komunikácie
21. 10. - doc. PhDr. Jozef Mlacek, CSc.: K interferencii vo frazeológii vojvodinských Slovákov

21. 10. - Peter Ďurčo, CSc.: Z konfrontácie nemeckej, ruskej a slovenskej frazeológie
13. 11. - PhDr. František Kočiš, CSc.: Nezhodný prívlastok vyjadrený vlastným menom vo funkcii podmetu a jeho zhoda s prísudkom
27. 11. - PhDr. Viktor Krupa, DrSc.: Ikonické akustické prvky v slovnej zásobe

Prešov

19. 3. - prof. PhDr. Jozef Mistrík, DrSc.: Vektory komunikácie
20. 3. - prof. PhDr. Jozef Mistrík, DrSc.: Situácia v komunikácii
16. 5. - PhDr. Miloslava Sokolová, CSc.: Didaktický pohľad na morfematickú analýzu
6. 6. - prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc.: Odborná esej
13. 6. - PhDr. Ján Bosák, CSc.: O stratifikácii slovenčiny (z hľadiska hovorovosti)
6. 11. - Ing. Július Zimmermann, CSc.: Matematické modelovanie zvukovej štruktúry reči
14. 11. - doc. PhDr. František Ruščák, CSc.: Projekcia mena literárnej postavy (apelatívum, proprium, literárna postava)
5. 12. - PhDr. Ján Kořenský, DrSc.: Současné myšlení o řečia jazyku

Banská Bystrica

21. 2. - PhDr. Ján Bosák, CSc.: O sociolingvistickom prístupe v skúmaní súčasných slovanských jazykov
26. 3. - PhDr. Slavo Ondrejovič, CSc.: Slovenský jazyk a sociolingvistika
19. 11. - prof. PhDr. Ján Sabol, DrSc.: Entropia a synergetika
27. 11. - prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc.: Česko-slovenská diglosná komunikácia
28. 11. - PhDr. Ján Bosák, CSc.: Štylistika slovníka
3. 12. - PhDr. Ľubica Geletová: Pravopisné zmeny podľa nových pravidiel slovenského pravopisu
19. 12. - PhDr. Ján Bosák, CSc.: Súčasné názory na vznik a vývin slovenčiny

Oznamy

Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV pripravuje tri jesenné podujatia

- 3.-4. septembra 1992 **5. celoslovenské stretnutie jazykovedcov** venované otázkam areálovej lingvistiky (Banská Bystrica, v spolupráci s katedrou slovenského jazyka a literatúry PF v Banskej Bystrici); pozvánku na podujatie dostanú všetci členovia spoločnosti

- 15.-16. októbra 1992 kolokvium **Výskum slovenskej hydronymie** (Modra-Piesok, v spolupráci s katedrou slovenského jazyka FF UK a Slovenskou onomastickou komisiou pri Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV). Program podujatia zahŕňa dva pracovné okruhy: 1) Metodologické postupy pri príprave monografií o hydronymii z povodí slovenských riek, 2) Heuristický výskum slovenskej hydronymie
Prihlášky na kolokvium posielajte do 15. 9. 1992 na adresu
Doc. PhDr. P. Žigo, CSc., Katedra slovenského jazyka FF UK,
Gondova 2, 818 01 Bratislava

- 26.-27. novembra 1992 **II. kolokvium mladých jazykovedcov** (Modra-Piesok, v spolupráci s katedrou slovenského jazyka FF UK); pozvánku na podujatie dostanú členovia spoločnosti do 35 rokov. Ďalší záujemcovia o účasť na kolokviu posielajte prihlášky na adresu SJS pri SAV, Panská 26, 813 64 Bratislava.

Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV pripravuje konferenciu **O vývine spisovnej slovenčiny**, ktorá sa bude konať v dňoch 12.-14. októbra 1992 z príležitosti 150. výročia vzniku štúrovskej spisovnej slovenčiny. Bude to zároveň príprava slovenských jazykovedcov a iných spoločenskovedných pracovníkov na XI. medzinárodný zjazd slavistov v Bratislave.

Príspevky na konferencii budú venované otázkam genézy štúrovskej spisovnej slovenčiny a jej ďalšiemu vývinu až do súčasnosti i vzťahom slovenčiny a iných jazykov v tomto období.

Konferencia by mala mať medziodborový charakter, s účasťou literárnych vedcov, folkloristov a historikov (popri referátoch o genéze štúrovskej spisovnej slovenčiny, o spisovnej slovenčine v 1. ČSR a v období po 2. svetovej vojne by sa mala venovať pozornosť aj úlohe J. M. Hurbana a M. M. Hodžu v štúrovskom hnutí, spolkovej činnosti štúrovcov, memorandovému a matičnému obdobiu, jazykovednej činnosti S. Cambla a pod.).

Svoj záujem o účasť na konferencii oznámte na adresu Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV **do konca mája 1992.** Napíšte aj názov príspevku, ktorým by ste chceli prispieť do rokovania.

PhDr. Ján Doruľa, CSc.
riaditeľ Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra

Informácia

Vo vydavateľstve Obzor v spolupráci so Slovenskou jazykovednou spoločnosťou pri SAV vyjde v lete 1992 kolektívne dielo slovenských jazykovedcov pod vedením prof. Jozefa Mistríka, DrSc., **Encyklopédia jazykovedy**. Dielo obsahuje informácie o otázkach všeobecnej jazykovedy, fonetiky, lexikológie, štylistiky, teórie komunikácie, slovenskej morfológie a syntaxe, údaje o osobnostiach domácej a zahraničnej jazykovedy, výstižné charakteristiky najdôležitejších diel slovenskej a všeobecnej jazykovedy. Zabezpečte si včas toto cenné dielo vo vydavateľstve Obzor, Špitálska 35, odbyt, 815 85 Bratislava.